

NIKOLAJS GOGOLIS
BRIESMĪGĀ
ATRIEBĪBA

NIKOLAJS GOGOLIS

BRIESMĪGĀ ATRIEBĪBA

NIKOLAJS GOGOLIS

IZLASE

BRIESMĪGĀ ATRIEBĪBA

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA Rīgā 1948

Tulk. M. Mencendorfa

Nošannējis grāmatu un FB2 failu izveidojis Imants
Ločmelis

Rūc un dūc Kijevas nomale: jesauls Gorobecs svin savam dēlam kāzas. Pie jesaula sabraukuši daudz viesu. Vecos laikos mīlēja labi paēst, vēl vairāk mīlēja iedzert, bet vēl vairāk — palīksmoties. Atjāja uz sava bērā zirga arī aiz-krācietis Mikitka, tieši no jautras uzdzīves Perešļajas laukos, kur viņš septiņas dienas un septiņas nakts bija dzirdījis karaļa muižniekus ar sarkano vīnu. Atjāja arī jesaula audžu brālis Daņilo Buruļbašs ar savu jauno sievu Katrīnu un gadu veco dēlu no viņpus Dņepras, kur divu kalnu starpā atradās viņa ciemats. Viesi apbrīvoja panes Katrīnas balto seju, kā vācu samts melnās uzacis, grezno vadmalas tērpu un gaiši zilā zīda apakšsvārkus, zābakus ar sudraba pakaviem, bet vēl vairāk brīnījās par to, ka viņai līdzī nebija atbraucis viņas vecais tēvs. Pavisam tikai gadu viņš bija nodzīvojis Aizkrācē, tad divdesmit vienu gadu bija pazudis bez vēsts un atgriezās pie savas meitiņas tik tad, kad tā jau bija apprecējusies un dzemdējusi dēlu. Viņš, bez šaubām, būtu varējis pastāstīt daudz brīnišķu lietu. Un kā gan lai nestāstītu, ja tik ilgi sabijis

svešā zemē! Tur viss citādi: citādi ļaudis, nav kristīto baznīcas ... Bet viņš nebija atbraucis. Viesiem pasniedza ar rozinēm un plūmēm darināto degvīnu un kāzu maizi bļodā, ko nevarēja saukt par mazu. Muzikanti ķērās pie maizes apakšējās kārtas, kas bija sacepta kopā ar naudu, un, uz laiciņu apklusuši, nolika sev līdzās cimboles, vijoles un zvārguļus. Pa tam jaunās sievas un meitas, noslaucījušas sviedrus izrakstītos lakatos, iznāca no jauna no savām rin-dām; kad puīši, sānos iespraustām rokām, lepni apkārt skatī-damies, gatavojās izlēkt vipām pretim, — vecais jesauls iznesa divas svētbildes, lai svētītu jaunsalaulātos. Sīs svēt-bildes viņš bija ieguvis no dievbijīgā askēta, mūka Bartolo-meja. Tās nebija bagātīgi izrotātas, tur nezvīloja ne sudrabs, ne zelts, bet nekādi nešķīsti spēki nedrīksteja pieskarties tam, kam tās bija mājās. Pacēlis svētbildes, jesauls gatavojās noskaitīt īsu lūgšanu,... kad pēkšņās izbailēs iekliedzās bērni, kas rotaļājās uz grīdas. Atkāpās sāņus arī pieaugušie, un visi izbijušies norādīja pirkstiem uz kazaku, kas stāvēja viņu vidū. Kas viņš tāds bija, neviens nezina. Bet viņš jau lieliski bija nodejojis kazačoku un paspējis sasmīdināt pūli

ap sevi. Bet, kad jesauls pacēla svētbildes, kazaka seja pēkšņi pārmainījās, deguns izauga garš un nošķiebās uz sāniem, brūno acu vietā iedzirkstījās zaļas, lūpas tapa zilas, zods sāka trīcēt un tapa ass kā šķēps, no mutes izslējās ilknis, uz muguras pacēlās kupris, un kazaks pārvērtās vecī.

«Tas ir viņš! tas ir viņš!» pūlī sauca, cieši piespiezdamies viens otram. «Burvis jau atkal parādījies!» kļiedza mātes, satverdamas aiz rokām savus bērnus. Svinīgi un cēli jesauls panācās uz priekšu un teica skaņā balsī, turēdams viņam priekšā svētbildi: «Pazūdi, sātana tēls! te tev nav vietas!» Un iešņākdamiem un nošņakstinādams zobiem kā vilks, dīvainais vecis pazuda. Ļaudis sāka čalot un šalkot kā jūra negaisā. «Kas tas par burvi?» prasīja jaunie un nepiedzīvojušie ļaudis. «Tas uz nelaimi!» runāja vecie, kratīdami galvas. Un viscaur visā jesaula mājā ļaudis salasījās pulciņos un klausījās nostāstus par dīvaino burvi. Bet gandrīz katrs stāstīja ko citu, un skaidri neviens neko nevarēja par viņu pastāstīt. Pagalmā izvēla mucu medus miestīņa un nolika vairak spaiņu grieķu vīna. Visi no jauna kļuva jautri. Muzi-kanti uzsāka spēlēt —

jaunās meitas un sievas, brašie kazaki spilgtos svārkos sāka griezties. Deviņdesmitgadīgie un simt-gadīgie veči, iereibuši, metās ielocīt kājas, atcerēdamies ne velti zudušas gadus. Dzīroja līdz vēlai naktij un dzīroja tā, kā tagad jau vairs nedzīro. Viesi sāka izklīst, bet maz no viņiem gāja mājās; daudzi palika pārnakšņot pie jesaula viņa plašajā pagalmā; bet vēl vairāk kazaku aizmīga paši, nelūgti, zem soliem, uz grīdas, blakus zirgam, pie kūts: kur reibumā padodas kazaka galva, tur viņš arī pakrīt un krāc tā, ka skan visa Kijeva

II

Klusi mirdz gaisma pa visu pasauli. Tur mēness pacēlies pāri kalnam. It kā ar dārgu, sniegbaltu Damaskas šķidrautu viņš_ pārklāja Dņepras kalnaino krastu, un ēnas ierāvās vēl dziļāk priežu biezoknī.

Pa Dņepras vidu peld laiva. Priekšgalā sēž divi puisi, melnās kazaku cepures uz vienas auss, un zem airiem kā uguns no šķiltavām šķīst dzirkstis uz visām pusēm.

Kāpēc gan kazaki nedzied? Nerunā ne par to, ka pa Ukrainu jau staigā ksendzi un pārkrusti kazakus katoļu ticībā, ne par to, ka pie Sāls ezera

divi dienas kāvusies orda. Kā gan lai viņi dzied, kā lai runā par pārgalvīgiem darbiem: viņu pāns Daņilo iegrimis domās, un viņa sarkanā svārku piedurkne pārkārusies pāri, laivas malai un smēlas ūdeni, viņa pāne Katrīna klusi šūpo bērnu un nenolaiž acis no viņa; bet uz audekla neaizsegto, krāšņo vadmalas apģērbu klājas pelēki ūdens putekli. Tikami noskatīties no Dņepras uz augstajiem kalniem, plašajām pļavām, zaļajiem mežiem! Šie kalni nav kalni: viņiem nav pamata, tiklab apakšā, kā augšā asas smailes, tā zem tiem, kā arī virs tiem, debesu dzīle. Meži, kas aug pakalnēs, nav meži, tie mati, kas klāj meža vectēva pinkaino galvu. Zem tās ūdenī mirkst bārda, un zem bārdas, kā arī virs matiem, augstas debesis Pļavas nav pļavas: tā zaļa josta, kas apjož pa vidu apaļo debess velvi un tās virsējā, kā arī apakšējā daļā, pastaigājas mēness. Pāns Daņilo ne-skatās apkārt. Viņš skatās uz savu jauno sievu. «Kam tu, mana jaunā sieviņ, mana zelta Katrīnīt, esi padevusies skumjām? —» «Nesmu padevusies skumjām, mans pāns Daņilo! Mani satraukuši dīvainie stāsti par burvi. Stāsta, ka viņš tāds drausmīgs jau piedzimis ... un neviens bērns jau no mazām dienām nav gribējis

ar viņu rotaļāties. Klausies, pan Daņilo, cik briesmīgi stāsta: it kā viņam arvien esot licies, ka visi izsmej viņu. Ja tumšā vakarā viņš saticis kādu cilvēku, tad viņam tūliņ licies, ka tas atpleš muti un atņirdz zobus. Un otrā dienā atraduši šo cilvēku beigtu. Man dīvaini, man baigi bija, kad klausījos šajos nostāstos,» Katrīna teica, izņemdama lakatu un noslaucīdama viņai rokās gulošā bērna seju. Lakatā viņa bija ar sarkanu zīdu izšuvusi lapas un ogas. Pans Daņilo neteica ne vārda un sāka raudzīties uz tumšo debess pusi, kur tālu pāri mežam krēs- ļojās zemes uzbērums, aiz uzbēruma pacēlās veca pils. Virs uzacīm viņam uzreiz iezīmējās trīs rievās, kreisā roka glaudīja kuplās ūsas. «Tas vēl nav tik briesmīgi, ka viņš ir burvis,» pans teica, «bet briesmīgi ir tas, ka viņš ir nevēlams viesis. Kādas blēņas viņš izdomājis — atvilkties šurp? Esmu dzirdējis, ka poļi gribot celt kādu cietoksni, lai nogrieztu mums ceļu uz aizkrāciešiem. Lai nu tas būtu arī taisnība ... Es saskaldīšu velna perekli, tiklīdz dabūšu dzirdēt, ka viņam ir kāda paslēptuve. Es sadedzināšu veco burvi, tā ka pat kraukļiem neatliks ko paknābāt. Domāju, ka viņam taču ir zelts un visādi dārgumi. Lūk, kur

šis nelabais dzīvo. Ja viņam būtu zelts ... Mēs tūliņ brauksim garām krustiem — tā kapsēta! Tur trūd viņa nešķīstie senči. Stāsta, ka viņi visi bijuši gatavi par grasi pārdoties sātanam ar visu dvēseli un skrandainiem kaftaniem. Ja viņam tiešām ir zelts, tad tagad nav ko kavēties: ne vienmēr var iegūt karā...»

«Saprotu, ko esi nodomājis darīt: neko labu man nesola sastapšanās ar viņu. Bet tu elpo tik smagi, raugies tik nikni, uzacis tev tik bargi sarauktas!...»

«Ciet klusu, sieva!» Daņilo teica noskaities: «kas ar jums sasiēnās, pats top par sievu. Pusi, pasniedz man pīpei uguni!» viņš griezās pie viena no airētājiem. Tas, izkratījis no savas pīpes karstās spriktis, pārbēra tās sava pana pīpē. «Baida mani ar burvi!» pans Daņilo turpināja, «kazaks, paldies dievam, nebīstas ne velna, ne ksendza. Tālu gan būtu tikuši, ja klausītu sievas. Vai ne tā, puisi? Mūsu sieva — pīpe un asais zobens!» Katrīna apklusā, nolaistām acīm vērdamās snaudošajā ūdenī; vējš savirmoja ūdeni, un visa Dņepra atmirdzēja sudrabā kā vilka spalva naktī. Laiva pagriezās un sāka slīdēt gar mežaino krastu. Krastā rēgojās kapsēta:

vesels pulks vecu krustu. To starpā neaug ne irbenājs, ne zaļo zāle, tikai mēness no debess augstienes silda tos. «Puiši, vai dzirdat kļiedzienus? Kāds sauc mūs palīgā!» pans Daņilo sacīja, griezdamies pie saviem airētājiem. «Dzirdam kļiedzienus un, liekas, no tās puses,» puiši reizē atsaucās, norādīdami uz kapsētu. Bet viss apklusa. Laiva pagriezās un sāka apbraukt krasta ragu. Pēkšņi airētāji nolaida airus un stīvi raudzījās uz vienu vietu. Aprīma arī pans Daņilo: bailes un aukstums sastindzināja kazaku dzīslas. Krusts uz kapa salīgojās, un iz kapa klusi pacēlās izdēdējis mironis. Bārda līdz jostas vietai; pirkstu nagi gari, garāki par pašiem pirkstiem.

Lēni viņš slēja rokas uz augšu. Seja viņam sāka drebēt un sašķobījās. Viņš, kā redzams, cieta briesmīgas mokas. «Es smoku, smoku!» viņš stenēja mežonīgā, necilvēciskā balsī. Viņa balss griezās kā nazis sirdī, un mironis piepeši nozuda pazemē. Salīgojās otrs krusts, un atkal izcēlās mironis, vēl drausmīgāks, vēl lielāks par pirmo, viss apaudzis spalvām: bārda līdz ceļiem, un kaulainie nagi vēl garāki. Vēl mežonīgāk viņš ieblāvās: «Es smoku!» un nozuda pazemē. Salīgojās trešais krusts: piecēlās trešais mironis.

Likās, ka tikai kauli paceltos augstu virs zemes. Bārda līdz pašiem papēžiem, pirkstu garie nagi dūrās zemē. Drausmīgi viņš izslēja rokas gaisā, it kā gribētu aizsniegt mēnesi, un iekliedzās tā, it kā kāds būtu sācis zāgēt viņa dzeltenos kaulus ... Bērns, kas gulēja Katrīnai uz rokām, iekliedzās un atmodās. Pati pane iekliedzās. Airētājiem cepures iekrita Dņeprā. Pats pans no-drebēja. Pēkšņi viss pazuda, it kā nekas nebūtu bijis; tomēr ilgi vēl puīši neķērās pie airiem. Norūpējies Buruļbašs paska-tījās uz jauno sievu, kas pārbijusies šūpoja rokās brēcošo bērnu; viņš piespieda viņu pie sirds un noskūpstīja uz pieres. «Nebīsties, Katrīna! Skaties: nav jau vairs nekā!» viņš sacīja, norādīdams visapkārt. «To burvis dara: viņš grib iebiedēt ļaudis, lai neviens netuvotos viņa nešķīstajam pereklim. Vienīgi tik sieviešus viņš var izbiedēt ar to. Dod šurp man rokās dēlu!» To teikdams, pans Daņilo pacēla savu dēlu uz augšu un pievilka pie lūpām. «Ko, Ivan, tu burvju nebaidies? — Nē, saki, tēti, esmu kazaks. Rimsti jel, mitējies raudāt! mājās pārbrauksim! Pārbrauksim mājās — māte tevi pabaros ar putriņu, noguldīs tevi šūpulī, padziedās:

Aijā, žūžil aijā!

Aijā, dēliņ, aijā!

Audzi, audzi vecākiern par prieku!

Kazaku zemei par godu!

Pesteliem visiem Dar sodu!

Klausies, Katrīna! man liekas, ka tavs tēvs negrib ar mums sadzīvot mierā. Atjājis drūms, bargs, it kā noskaities... Nu, ja nepatika, — kāpēc tad vajadzēja nākt? ... Negribēja uz-dzert kazaku brīvībai! nepašūpoja rokās bērnu! Sākumā gribē-ju gandrīz uzticēt viņam visu, kas uz sirds, bet kaut kaš nav tā kā vajag, un valoda sametās. Nē, viņam nav kazaka sirds! Kazaku sirdis, kad satiekas, tikko nelec iz krūtīm viena otrai pretim. Kas ir, mani mīlie puisi, būs drīz krasts? Nu, cepures jums iedošu jaunas. Tev, Stecko, došu ar samtu un zeltu šūtu. To kopā ar galvu noņēmu kādam tatarām; paņēmu visu viņa tērpu, tikai viņa dvēseli palaidu brīvē. Nu, laidiet laivu malā! Lūk, Ivan, nu esam mājās, bet tu arvien vēl raudi! Ņem viņu, Katrīna!»

Visi izkāpa. Aiz kalna bija redzams salmu jumts. Tās bija pana Daņilas senču mītnes. Aiz tām bija vēl kalns, bet tad sākās lauks, un tur, kaut vai simt verstu noej, nesastapsi neviena

kazaka.

III

Pana Daņilas ciemats atradās starp diviem kalniem, šaurā ielejā, kas nolaižas uz Dņepru. Viņa ēkas nav augstas; dzīvo-jamā māja kā vienkāršiem kazakiem, un tajā viena istaba; bet pietiek tur vietas ir viņam, ir viņa sievai, ir viņa vecajai apkalpotājai, ir desmit brašiem puisiem. Gar sienu augšmalu visapkārt ozola plaukti. Uz tiem sablīvētas bļodas, podi mielastiem. To starpā ir arī sudraba kausi un zeltā apkaltas glāzītes, dāvinātas un karā gūtas. Zemāk karājas dārgas musketes, zobeni, bises, šķēpi; gan ar labu, gan ļaunu tie iegūti no tatariem, turkiem un poļiem; tāpēc arī ne mazumu izroboti. Tajos lūkodamies, pans Daņilo kā pēc atzīmēm atceras savas cīņas. Apakšā gar sienu gludi notēsti ozola soli; tiem līdzās mūrīša priekšā karājas šūpulis virvēs, kas ievērtas pie griestiem piestiprinātā riņķī. Visā dzīvojamā istabā kuls gludi nostampāts un pārklāts māliem. Uz soliem guļ pans Daņilo ar sievu. Uz mūrīša vecā kalpone. Šūpulī rotaļājas un iežūžojas mazais bērns. Uz grīdas vienlaidus pārnakšņo brašie puisi. Bet kazakam labāk gulēt uz kailas zemes zem klajas debess. Viņam

nevajag ne dūnu spilvena, ne pēļa. Viņš paliek sev pagalvī svaigu sienu un brīvi izlaižas zālē. Viņam tīkami, nakti atmostoties, noraudzīties augstajās, zvaigznēm nosētajās debesīs un nodrebīnāties nakts dzestrumā, kas atsvaidzina kazaka kauliņus. Staipīdamies un pusmiegā murminādams, viņš aizkūpina kaļķīti un ietinas ciešāk siltajā plikādas kažokā.

Pēc vakarējām dzīrēm Buruļbašs uzmodās vēlu un, pie-cēlies, nosēdās kaktā uz sola, un sāka asināt jauno, iemainīto turku zobenu; bet pane Katrīna sāka izrakstīt ar zeltu zīda divieli. Negaidot ienāca Katrīnas tēvs, noskaidro, saīdzis, ar aizjūras pīpi zobos, piegāja pie meitas un sāka viņu bargi izprašņāt, kāda iemesla pēc viņa atgriezies tik vēlu mājās.

«Par šīm lietām, sievas tēv, nav jāprasa viņai, bet man! Atbild nevis sieva, bet vīrs! Pie mums tas tā parasts, neņem ļaunā!» Daņilo runāja, nepārtraukdams sava darba, «varbūt citās, neticīgo zemēs tas tā nav, — nezinu.»

Sievas tēva bargā seja piesarka un acis mežonīgi ipzibsnījās. «Kam gan citam, ja ne tēvam, jāuzrauga sava meita!» viņš pie sevis murmināja. «Nu, prasu tev, kur tu vazājies līdz

vēlai naktij?»

«Lūk, tas ir kas cits, dārgais sievastēv! Uz to teikšu tev, ka es jau sen esmu izgājis no bērnu autiņiem. Zinu, kā jāsēž zirgā. Protu arī aso zobenu turēt rokā. Vēl šo to protu . Protu arī nedot nevienam atbildi par to, ko daru!»

«Redzu, Daņilo, saprotu, tu meklē strīdu! Kas slēpjas, tam droši vien, prātā nelabas lietas.»

«Domā, ko gribi», Daņilo sacīja, «man pašam savas do-mas. Paldies dievam, vēl nevienā negodīgā darbā neesmu piedalījies; arvien esmu aizstāvējis pareizticību un tēviju, ne tā, kā citi klaidoņi: blandās diezin kur, kad pareizticīgie ļaudis cīnās uz dzīvību un nāvi, bet vēlāk uzkrīt ievākt to. ko paši nav sējuši. Pat uniatiem nelīdzinās: pat dievnamā neieskatās. Tādus vajadzētu, kā nākas, nopratināt, kur viņi vazājas.

«Ē, kazak! vai zini... es vāji šauju: mana lode tik no simt asu attāluma caururbj sirdi. Ar zobenu kaujos es neap-skaužami: no cilvēka pāri paliek gabaliņi, sīkāki nekā put-raimi, no kuriem biezputru vāra.»

«Esmu gatavs,» pans Daņilo sacīja, sparīgi savīcinādams gaisā zobenu, it kā būtu zinājis, kādam nolūkam viņš to uz-asinājis.

«Daņilo!» Katrīna skaļi iesaucās, pieķērusies viņam cieši pie rokas, «atjēdzies, negudrais, paskaties, pret ko tu pacel roku! Tēt, mati tev balti kā sniegs, bet tu esi iededzies dus-mās kā neprātīgs puika!»

«Sieva!» pans Daņilo bargi uzsauca: «tu zini, es to neciešu. Tev ir savas sieviešu lietas!»

Zobeni nikni iešķindējās; dzelzs cirta dzelzi, un kazakus apbēra dzirksteļu lietus. Raudādama Katrīna aizgāja citā istabā, iekrita gultā un aizspieda ausis, lai nedzirdētu zobenu cirtienus. Bet kazaki nekāvās tik slikti, ka viņu cirtienus va-rētu apslāpēt. Sirds viņai gribēja satrūkt gabalos. Caur visu ķermeni viņai gāja cirtienus skaņas: tuk, tuk. «Nē, neizturē-šu, neizturēšu ... Varbūt jau sārtas asinis straumēm plūst no baltās miesas; varbūt mans mīlais jau saļimst nespēkā, bet es te gulu!» Un bāla, tikko dzīva, iegāja istabā pie kazakiem.

Vienmērīgi un baigi kāvās kazaki: ne viens, ne otrs negūst virsroku. Nupat uzbrūk Katrīnas tēvs, — atlaižas pans Da-ņilo; uzbrūk pans Daņilo — atlaižas bargais tēvs, un ir atkal abi līdzīgi. Atvēzējās ... uch! Zobeni žvadz ... un dārdēdami atsprāga sānus asmeņi. «Esi slavēts,

dievs!» Katrīna teica; bet iekliedzās no jauna, kad ieraudzīja, ka kazaki ķeras pie musketēm. Sakārtoja kramus, uzvilka gaiļus. Izšāva pāns Daņilo — netrāpīja. Sāka tēmēt tēvs... Viņš vecs, viņš tik labi neredz kā jaunais, bet roka viņam nedreb. Norībēja šāviens ... Pāns Daņilo salīgojās. Sārtas asinis krāsoja kaza-ka virssvārka kreiso piedurkni. «Nē!» viņš iesaucās, «tik lēti es sevi neatdošu. Ne kreisā, bet labā roka ir atamans. Man pie sienas karājas turku pistole. Vēl ne reizi visā manā mūžā tā nav mani pievilusi. Kāp zemē no sienas, vecais biedri! Pakalpo draugam!» Daņilo izstiepa roku.

«Daņilo!» Katrīna iekliedzās izmisumā, satverdama viņa roku un nokrizdama viņam pie kājām, «nelūdsu par sevi. Man beigas tā kā tā: tā ir necienīga sieva, kas pārdzīvo savu vīru; Dņepra, vēsā Dņepra būs mans kaps... Bet paskaties dēlā, Daņilo! paskaties dēlā! Kas sasildīs nabaga bērnu? Kas viņu apmīļos? Kas iemācīs viņu auļot melnajā zirgā, cīnīties par brīvību un ticību, dzert un dzīrot pa kazaku paražai" Tev jāaiziet postā mans dēls! Jāaiziet postā! Tavs tēvs negrib neko zināt par tevi! Skaties, kā viņš novēršas no tevis. Ak, tagad pazīstu tevi! Tu esi

zvērs, ne cilvēks. Tev vilka sirds un viltīga rāpuļa domas. Domāju, ka tevī ir piliens līdzcie-tības, ka tavā akmens miesā kvēlo cilvēcīgas jūtas, bet esmu neprātīgi maldījusies. Tev tas darīs prieku. Tavi kauli kapā sāks deļot aiz prieka, kad izdzirdēs, ka nekrietnie zvēri — poļi — metīs ugunī tavu dēlu, kad dēls tavs kliegs zem naža, aplacīts. Ak, pazīstu tev! Tu gribētu piecelties no kapa un ar cepuri uzvēdināt uguni, kas virpuļo zem viņa!»

«Rimsties, Katrīna! Nāc, mans visumīlais Ivan, noskūp-stīšu tevi! Nē, mans bērns, neviens neaiztiks tev ne matiņa.

Tu izaugsi par godu tēvijai; kā viesulis tu brāzīsies kazaku priekša ar samta cepurīti galvā, asu zobenu rokā. Dod, tēvs, roku! Aizmirsīsim to, kas bijis mūsu starpā! Atzīstos ne-taisnībā, ko esmu tev nodarījis. Kāpēc tu nesniedz roku?» Daņilo prasīja Katrīnas tēvam, kas stāvēja uz vietas un kam sejā neatspoguļojās ne dusmas, ne samierināšanās.

«Tēvs!» Katrīna iesaucās, apskaudama un skūpstīdama viņu, «neesi nepielūdzams, piedod Daņilam: viņš tevi vairs neapbēdinās.»

«Tikai tevis dēļ, mana meita, piedodu,» viņš

atbildēja, no-skūpstījis viņu un savādi nozibsnījis acīm. Katrīna mazliet sarāvās: savāds viņai likās kā skūpstis, tā arī acu savādais skatiens. Viņa atbalstījās rokām uz galda, pie kura Daņilo pār-sēja savu ievainoto roku, pārdomādama, ka viņš nebija rī-kojies labi un kazaka cienīgi, lūgdams piedošanu, nepavisam nebūdams vainīgs.

IV

Atausa diena, bet ne saulaina. Debess bija apmākusies, un smalks lietutiņš sijājās uz laukiem, mežiem, plato Dņepru. Pane Katrīna pamodās, bet ne priecīgi: acis bija saraudātas un pati apjukusi un nemierīga: «Manu mīlo vīriņ, dārgo vīriņ! Dīvainu šonakt redzēju sapni!»

«Kādu sapni, mana mīlā pane Katrīna?»

«Sapņoju dīvaini, tiešām, un tik skaidri, it kā nomodā re-dzēju, ka mans tēvs ir tas pats izdzimtenis, ko redzējām pie jesaula. Bet, lūdzams, netici sapnim: kādas muļķības gan nesasapņo! Es it kā stāvēju viņa priekšā, visa drebēju, baidījos, un manas dzīslas vaidēja no katra viņa vārda. Ja tu būtu dzirdējis, ko viņš runāja...»

«Ko gan viņš runāja, mana zelta Katrīnīt?»

«Teica: paskaties mani, Katrīna, esmu skaists! Ļaudis velti melš, ka esmu nejauks. Būšu tev lielisks vīrs. Paskaties, kā-dām acīm es raugos! Pie tam viņš pievērša man liesmainu skatienu, es iekliedzos un atmodos.»

«Jā, sapņi izteic daudz patiesības. Taču, vai tu zini, ka aiz kalna nav gluži mierīgi? Gandrīz vai poli atkal sākuši no jauna uzglūnēt. Man Gorobecs atsūtījis ziņu, lai neguļot. Tikai velti viņš raizējas; neguļu jau arī bez tā. Mani puīši šonakt sacēluši divpadsmit balķu aizsprostus. Pamielosim polu Ļaudis ar svina plūmēm, bet šlachtiči padejos zem vicām.»

«Bet vai tēvs zina to?»

«Sēd tavs tēvs man uz kakla! Vēl līdz šim laikam neesmu varējis viņu izprast. Daudz nedarbu viņš, droši vien, būs pa-strādājis svešās zemēs. Kas īsteni tam par cēloni: dzīvo gan-drīz mēnesi, kaut reizi būtu kļuvis jautrs kā īsts kazaks! At-teicās no medusmiestiņa! klausies, Katrīn, negribēja dzert miestīņa, ko es izspiedu Brestas žīdiem. Ē, puisi!» pans Daņilo uzsauca, «noskrej, puisi, pagrabā, atnes žīdu miestīņu! Ne-dzer pat degvīna! Ka velns tevi! Man liekas, pane Katrīna, ka viņš netic arī kungam Kristum?»

Ko? kā tev liekas?»

«Dievs zina, ko tu runā, pan Daņilo!»

«Dīvaini, pane!» Daņilo turpināja, saņemdamš māla krūzi no kazaka, «pat neķītrie katoli kāri uz degvīnu; nedzer tikai turki. Ko, Stecko, krietni sastrēbies medusmiestiņa pagra-bā?»

«Nogaršoju tikai, pan!»

«Melo, suņa dēls! palūk, kā mušas aplipušas ap ūsām. No acīm redzu, ka esi izsūcis ap pusspainā. Ech, kazaki! Kas par brašu tautu! Visu gatavs atdot biedram, bet reibinošo izsūc pats. Būs jau labi sen, pane Katrīna, ka neesmu bijis ierei-bis. Ko?»

«Lūk, cik sen! Bet pagājušu ...»

«Nebaidies, nebaudies, vairāk par kausu neizdzeršu. Bet, lūk, arī turku abats lien pa durvīm iekšā!» viņš norūca caur zobiem, ieraudzījis sievastēvu, kas noliecās, lai varētu ietikt pa durvīm.

«Kas tad tas, mana meita! Saule jau augstu, bet tev pus-diena vēl nav gatava!» tēvs teica, noņemdamš cepuri un sa-kārtodams jostu, pie kuras karājās brīnišķīgiem dārgakme-ņiem izrotāts zobens.

«Pusdiena gatava, pan tēv, tūliņ liksim galdā.

Izņem podu ar klimpām!« pane Katrīna teica vecajai kalponei, kas slau-cīja koka trauku. «Pagaidi, izņemšu labāk pati,» Katrīna turpināja, «bet tu pasauc puisus.»

Visi nosēdās aplī uz grīdas; pretim svētbildēm pans tēvs, pa kreiso roku pans Daņilo, pa labo pane Katrīna un desmit visuzticamāko puīšu zilos un dzeltenos županos.

«Netīk man šīs klimpas,» pans tēvs teica, mazliet ieēdis un nolīcis karoti «nav nekādas garsas!»

«Zinu, ka tev labāk patīk žīdu nūdeles,» Daņilo nodomāja sevī. «Kāpēc, sievastēv,» turpināja viņš balsī, «tu saki, ka klimpām nav nekādas garšas? Vai slikti pagatavotas, vai? Mana Katrīna ta_ pagatavo klimpas, ka pat hetmanis reti dabu tādas est. Tas nav ko nopālat. Tas ir kristīgo ediens. Visi svētie ļaudis un dieva kalpi ēduši klimpas.»

Tēvs ne vārda; apklusā arī Daņilo.

Pasniedza ceptu mežacūku ar kāpostiem un plūmēm. »Ne-ēdu cūkgaļu!« Katrīnas tēvs sacīja, pagrābdams ar karoti kāpostus.

«Kāpēc lai neēstu cūkgaļu?» Daņilo sacīja: «tikai turki un žīdi neēd cūkgaļu.»

Tēvs sadrūma vēl bargāks.

Vecais tēvs ēda tikai griķu biezputru ar pienu un degvīna vietā ievilka no pudeles, kas viņam bija azotē, kādu melnu ūdeni.

Paēdis pusdienu, Daņilo aizmiga veselīgā miegā un atmo-dās tik pret vakaru. Nosēdās un sāka rakstīt ziņojumus ka-zaku karaspēkam; bet pane Katrīna, sēdēdama uz mūrīša, kustināja ar kāju šūpuli. Pans Daņilo sēž, skatās ar kreiso aci rakstā, bet ar labo lodziņā. Bet lodziņā tālumā atmirdz kalni un Dņepra. Aiz Dņepras zilē meži. Augšā mirdz no-skaidrojušās nakts debesis; bet pans Daņilo netīksminajas vis ar tālajām debesīm un zilajiem mežiem: viņš skatās uz izcilno zemes ragu, kur krēšļojas vecā pils. Viņam likās, it kā pils šaurajā lodziņā būtu paspīdējusi uguntiņa. Bet viss klu-su. Tas laikam viņam tā tikai izlicies. Dzirdams tik, ka lejā dobji krāc Dņepra un no trim pusēm, viens pēc otra, atskan pēkšņi pamodušos bangu triecieni. Dņepra nedumpojas, viņa kā vecene rūc un kurn; nekas tai nepatīk; viss tai apkārt ir pārmainījies, tā ved klusu cīņu ar piekrastes kalniem, me-žiem, pļavām un nesūdzību par tiem melnajai jūrai. Lūk, plašajā Dņeprā iemelnojās laiva, un pilī no jauna it kā

kaut kas pazibēja. Daņilo klusu iesvilpās, un izskrēja uz svilpienu uzticamais kalps. «Paķer, Stecko, labi drīz asu zobenu un šauteni un nāc man līdzi!»

«Tu iesi?» pane Katrīna ieprasījās.

«Eju, sieva. Jāpārlūko visas vietas, vai viss kārtībā.»

«Man tomēr bail palilst vienai. Man mācas virsū miegs. Ja nu man rādās atkal tas pats sapnis? Neesmu pat pārliecināta,

vai tas tiešām arī bija tikai sapnis — tik dzīvi viss tas no-tika.»

«Pie tevis paliek vecā kalpone, bet priekšnamā un pa-galmā guļ kazaki!»

«Vecā jau guļ, bet kazakiem diezin kā neuzticos. Klausies, pan Daņilo: ieslēdz mani istabā, bet atslēgu paņem līdzi. Man tad nebūs tik bail; bet kazaki lai noliekas durvju priekšā.»

«Lai notiek tā!» Daņilo sacīja, noslaucīdams putekļus no šautenes un bērdams pulveri uz laipiņas. Uzticamais Stecko jau stāvēja ietērpies pilnā kazaka apbruņojumā. Daņilo uz-likā galvā jērādas cepuri, aiztaisīja lodziņu, aizbultēja dur-vis, aizslēdza un caur saviem gulošajiem kazakiem izgāja no mājas kalnos. Debesis bija jau

gandrīz pilnīgi noskaidroju-šās. No Dņepras tikko jaušami pūta dzestrs vējiņš. Ja iztā-lēm nebūtu dzirdami kaijas žēlie kliedzieni,"tad viss būtu licies mēmi sastindzis. Bet, klau, likās, ka kaut kas iečabētos. Buruļbašs ar uzticamo kalpu klusu noslēpās aiz glūmju koka, kas sedza ierīkoto aizsprostu. Kāds sarkanā županā, ar divām pistolēm un zobenu pie sāniem nāca lejā pa kalnu. «Tas ir sievastēvs!» pans Daņilo ierunājās, aplūkodams viņu no savas paslēptuves. «Kādā nolūkā un uz kurienu viņam jāiet šai lai-kā? Stecko. nesnaud, skaties abām acīm, uz kurienu nogrie-zīsies pans tēvs.» Cilvēks sarkanajā županā nogāja līdz pašai krastmalai un pagriezās pret krasta izcilni. «Tad lūk, uz ku-rieni!» pans Daņilo sacīja. «Vai ne, Stecko. vioš taču aizvil-kās tieši pie burvja caurumā?»

«Jā. tiešām, nekur citur, pan Daņilo! Citādi mēs taču viņu būtu ieraudzījuši otrā pusē; bet viņš nozuda pils tuvumā.»

«Pagaidi, izlīdīsim un tad iesim pa pēdām pakal. Tur kaut kas slēpjas. Nē, Katrīna, vai neteicu tev, ka tavs tēvs nav labs cilvēks; viņš visu ne tā dara kā pareizticīgais.»

Jau pavīdēja pans Daņilo un viņa uzticamais

kalps krasta izcilnī. Jau nevar viņus vairs redzēt. Neuzmodināmais mežs, kas ieslēdz pili, apslēpis viņus. Augšējais lodziņš klusi sāka spulgot. Kazaki stāv lejā un pārdomā, kā viņiem tur iekļūt. Nav redzami ne vārti, ne durvis. No pagalma, bez šaubām, ir ieeja; bet kā tur iekļūt? Iztālēm dzirdams, ka tur žvadz ķēdes un skraida suņi. «Ko tur ilgi domāt?» pans Daņilo sacīja, ieraudzījis lodziņa priekšā augstu ozolu, «nostājies te, puisi! es uzkāpšu ozolā; no turienes var ieskatīties tieši lodziņā!»

Viņš noraisīja jostu, nometa zemē zobenu, lai tas nežvadzētu, un, ķerdamies aiz zariem, līda augšā. Lodziņā arvien vēl spīdēja gaisma. Novietojies uz zara pie paša lodziņa, viņš iekērās ar roku kokā un skatās: istabā nav pat ne svecēs, bet gaisma spīd. Uz sienām dīvainas zīmes. Karājas ieroči, bet visi tādi savādi, tādus nenēsā ne turki, ne krimieši, ne poļi, ne kristīgie, ne brašā zviedru tauta. Zem griestiem šurpu turpu laidelējas sikspārņi, un viņu ēnas nīrb uz sienām, durvīm, grīdas. Bez trokšņa atveras durvis. Ienāk kāds sarkanā županā un dodas tieši pie galda, kas apklāts ar baltu galdautu. Tas viņš, tas ir sievastēvs! Pans Daņilo nolaidās mazliet

zemāk un piespiedās kokam. Bet sievastēvam nav vaļas raudzīties, vai kāds neskatās pa lodziņu. Viņš atnācis drūms, saīdzis, norauj galdautu no galda — un pēkšņi visa istaba pielīst ar maigu, rēni zilu gaismu. Tikai agrākās, bāli zeltainās gaismas viļņi, nesajaukušies, laistījās, grima it kā gaiši zilā jūrā un veidojās strēlēm kā marmorā. Tad viņš nolika uz galda podu un sāka mest tajā šādas tādas zāles. Pans Daņilo Ieskatījās ciešāk un neredzēja jau vairs viņam mugurā sar-kano županu; tā vietā viņam bija radušās platas ūzas, kādas nēsā turki; aiz jostas pistoles, galvā kāda dīvaina cepure, vis-caur aprakstīta ne krievu un ne poļu rakstiem. Ieskatījās sejā, un arī seja sāka pārvērsties: deguns izstiepās un no-kārās pāri lūpām, mute acumirkli izpletās līdz ausīm, zobs rēgojās ārā no mutes, noliecās sāņus, un viņa priekšā stāvēja tas pats burvis, kas bija parādījies kāzās pie jesaula. «Tavam sapnim taisnība, Katrīna!» Buruļbašs nodomāja. Burvis sāk^H staieāt ap galdu, zīmes uz sienas sāka straujāk mainīties, sikspārņi ātrāk šaudīties augšup un lejup, uz priekšu un at-pakaļ. Zilā gaisma kļuva arvien vājāka un it kā pavisam iz-dzisa. Un istabu jau apgaismoja maiga, rožaina gaisma. Likās, ka

brīnišķīga eaisma, klusu sanēdama, izplūstu pa visiem kaktiem un pēkšņi nodzisa, un kļuva tumšs. Bija dzirdama tikai zuzēšana, it kā vējš spēlētu klusā vakara stundā, dejojams virs ūdens spoguļa, vēl zemāk liekdams ūdenī sud-rabainos vītolus. Un panam Daņilam liekas, it kā istabā spīdētu mēness, staigātu zvaigznes, neskaidri pavizētu tumšzilās debesis, un dzestrais nakts gaiss iesitās viņam pat sejā. Un liekas panam Daņilam (viņš paplūkāja savas ūsas, lai pārlicinātos, vai neguļ), ka istabā nav debesis, bet viņa paša guļamās telpas: pie sienām karājas viņa paša tataru un turku zobeni, gar sienām plaukti, plauktos trauki un mājas rīki, uz galda maize un sāls, karājas šūpulis... bet svētbilžu vietā raugās briesmīgas sejas; uz mūrīša . . . bet sabiezējusī migla aizsedza visu, un kļuva atkal tumšs, un atkal ar brīnišķīgu skaņu visa istaba atmirdzēja rožainā gaismā, un atkal burvis nekustīgi stāvē savā dīvainajā turbānā. Skaņas tapa stiprākas un kuplākas, maigā, rožainā gaisma kļuva spilgtāka, un kaut kas balts, līdzīgs mākonim, līgojās istabas vidū. Un panam Daņilam liekas, ka šis mākonis nav mākonis, ka tur stāvē sie-viete; tikai no kā viņa veidota, no

gaisa vai izausta? Kāpēc viņa stāv, neskardama zemi un ne uz ko nebalstīdamās, un viņai cauri spīd rožainā gaisma un ņirbošie raksti uz sienas? Lūk, viņa it kā pagrozīja savu caurspīdīgo galvu: vāji spulgo viņas bāli zilās acis; mati vīdamies krīt uz pleciem kā gaiš-pelēka migla; lūpas viegli sārtojas, it kā bāli dzidrajām rīta debesīm lītu cauri tikko manāma sārtā rīta blāzma; uzacis viegli krēšļojas ... Ak! tā ir Katrīna! Daņilo juta, ka locekļi viņam sastingst; viņš pūlējās runāt, bet lūpas kustējās bez skaņas. Nekustīgi burvis stāvēja savā vietā. «Kur tu biji?» viņš prasīja, un viņa priekšā stāvošā nodrebēja. «Ak! Kāpēc tu izsauci mani?» viņa klusi iekunkstējās. «Man bija tik labi. Es biju tai pašā vietā, kur biju dzimusi un nodzīvojusi piec-padsmit gadu. Ak, cik tur labi! Cik zaļa un smaržas pilna tā pļava, kur es bērniībā rotaļājos! Tās pašas lauku puķītes, un mūsu māja, un sakņu dārzs. Ak, kā mani apskāva mana labā māte! Kāda mīla viņai acīs! Viņa apmīloja mani, skūpstīja uz lūpām un vaigiem, izsuķāja ar biezām ķemmēm manas brūnās matu pīnes!... Tēvs!» viņa ieurbās burvī savām bā-lajām acīm, «kāpēc tu nokāvi manu māti?» Burvis bargi pa-kratīja pirkstu. «Vai lūdzu tevi runāt par to?»

Un gaisīgā skaistule nodrebēja. «Kur tagad tava pane?»

«Mana pane Katrīna aizmiga, nopriecājos par to, izspurdzu un aizlaidos. Man sen gribējās redzēt māti. Pēkšņi kļuvi piecpadsmit gadu veca. Kļuvi viegla kā putns. Kāpēc tu izsauci mani?»

«Vai atceries visu to, ko tev vakar teicu?» burvis jautāja tik klusu, ka tikko varēja sadzirdēt.

«Atceros, atceros; bet ko gan nedotu, lai tikai aizmirstu to. Nabaga Katrīna! viņa daudz ko nezina no tā, ko zina viņas dvēsele.»

«Tā ir Katrīnas dvēsele,» nodomāja pāns Daņilo; un arvien vēl nedrīkstēja pakustēties.

«Tēv, nožēlo grēkus! Vai nav briesmīgi, ka pēc katra» tavas slepkavības miroņi ceļas augšā no kapiem?»

«Tu jau atkal to pašu veco!» burvis bargi pārtrauca. «Pa-likšu pie sava, piespiedīšu tevi darīt to, kas man patīkas. Katrīna iemīlēs mani!...»

«Ak! tu esi briesmonis, bet ne tēvs man!» viņa nokunkstēja. «Nē, nenotiks pēc tava prāta! Tiesa gan, tu ar savas ne-šķīstās burvja mākslas palīdzību vari izsaukt dvēseli un mocīt viņu, bet vienīgi dievs var piespiest viņai darīt to, kas

viņam patīk. Nē, kamēr es būšu viņas miesās, Katrīna nedarīs nekad neko, kas būs pret dieva prātu. Tēvs! Pastarā tiesa ir tuvu! Ja tu arī nebūtu mans tēvs, ir tad tu nepiespiestu mani palikt neuzticīgai manam mīļajam, uzticīgajam vīram. Ja arī mans vīrs nebūtu man uzticīgs, pat tad es viņu nekrāptu, tāpēc ka dievs nemīl tādas dvēseles, kas lauž zvērestu un nav uzticamas.» Tajā brīdī viņa pievērsa savas bālās acis lodziņam, zem kura sēdēja pāns Daņilo, un sastinga... «Kurp tu skaties? Ko tu tur redzi?» burvis iekliedzās; gaisīgā Katrīna sāka drebēt. Bet pāns Daņilo jau sen bija zemē un devās ar savu uzticamo Stecko savos kalnos. «Briesmīgi, briesmīgi!» viņš pie sevis runāja, sajuzdams it kā nedrošību savā kazaka sirdī, un drīz pārnāca savā sētā, kur vēl tikpat cieši gulēja kazaki, izņemot vienu, kas sēdēja par sargu un smēķēja kaļķīti. Debesis viscaur bija nosētas zvaigznēm.

V

«Cik labi tu darīji, ka uzmodināji mani!» Katrīna sacīja, izberzēdama acis ar izrakstīto krekla piedurkni un aplūko-dama no galvas līdz kājām viņas priekšā stāvošo vīru. «Kādu briesmīgu sapni es redzēju. Cik smagi man elpoja

krūts! Uch!... Man likās, ka es mirstu ...»

«Kādu sapni? Vai ne tādu?» Un Buruļbašs sāka atstāstīt sievai visu, ko bija redzējis. «Kā tu to uzzināji, manu vīriņ?» Katrīna prasīja izbrīnījies. «Bet nē, man daudz kas ir svešs no tā, ko tu man stāsti. Nē, es nesapņoju, it kā tēvs būtu nokāvis manu māti. Ne miroņus, neko tam līdzīgu es ne-redzēju. Nē, Daņilo, tu nestāsti pareizi. Ak, cik mans tēvs ir briesmīgs!»

«Nav nekāds brīnums, ka tu daudz ko neredzēji sapnī. Tu nezini ne desmito daļu no tā, ko zina tava dvēsele. Vai tu zini, ka tavš tēvs ir antikrists? Vēl viņu gadu, kad es gatavo-jos karam kopā ar poliem pret tatariem (toreiz turēju vēl draudzību ar šo tautu), man stāstīja Brāļu klostera priekš-nieks — viņš, siev, ir svēts cilvēks, — ka antikristam ir vara izsaukt katra cilvēka dvēseli, kad cilvēks aizmieg, un dvēsele staigā savā vaļā un lidinās kopā ar erceņģeļiem ap dieva mā-jokļiem. No sākuma nepazinu tava tēva īsto seju. Būtu zi-nājis, ka tev tāds tēvs, nebūtu tevi precējis, būtu tevi pame-tis un nebūtu savai dvēselei uzkrāvis grēku, saradodamies ar antikrista cilti.»

«Daņilo!» Katrīna teica, aizklādama seju

rokām un raudā-dama, «vai esmu kaut kā pret tevi noziegusies? vai esmu tevi piekrāpusi, mans mīļotais vīrs? Ar ko esmu izpelnījusies ta-vas dusmas? Vai uzticami nekalpoju tev? Vai esmu teikusi kaut vienu ļaunu vārdu, kad tu atgriezies iereibis no bra-šām dzīrēm? Vai nedzemdēju tev tumšām uzacīm dēlu?»

«Neraudi, Katrīn, pazīstu tevi tagad un ne par ko neat-stāšu. Visi grēki gulstas uz tavu tēvu.»

«Nē, nesauc viņu par manu tēvu! Viņš nav mans tēvs. Dievs mans liecinieks, atsakos no viņa, atsakos no tēva! Viņš ir antikrists, atkritējs no dieva. Ja viņš būtu nelaimē, ja viņš slīktu, es nepasniegtu viņam glābēju roku, ja mute viņam iz-kalstu no slepenas indes, es nepadotu viņam ūdeni nodzer-ties. Tu esi man tēvs!»

VI

Pana Daņila dziļajā pagrabā aiz trim atslēgām, važās iekalts, sēž burvis, bet tālāk pie Dņepras deg viņa velnišķīga pils, un, sārti kā asinis, vilņi skalojas un šļakst ap viņas sen-laicīgajām sienām. Burvis sēž dziļajā pagrabā nevis par pe-steļošanu, ne arī par bezdievību, tais lietās dievs būs viņa soģis, bet sēž viņš par slepenu nodevību, par sazvērestību ar pareizticīgās Krievuzemes

ienaidniekiem, katoļiem, kam tas gribēja pārdot ukraiņu tautu un nodedzināt kristīgo baznīcas. Burvis ir drūms; domas, melnas kā nakts, viņam galvā: vairs tik vienu dienu viņam atliek dzīvot, bet rītu jau laiks šķirties no pasaules: rītu viņu gaida sods. Sods,, kas viņu gaida, nebūs viegls: tā vēl būs žēlastība, ja viņu dzīvu izvārīs katlā vai novilks viņam dzīvam grēcīgo ādu. Burvis ir drūms, nokāris galvu. Varbūt viņš jau nožēlo grēkus pirms nāves; tikai viņa grēki nav tādi, ko dievs tam var piedot. Virs viņa tam priekšā šaurs, dzelzs restēm aizrestots logs. Važām žvadzot, viņš pieceļas paskatīties pa logu, vai neies garām viņa meita. Viņa ir lēnprātīga kā balodītis, nepiemin ļauna: vai neiežēlosies tēva? ... Bet nav neviena. Apakšā aizlokās ceļš — pa to neviens nenāk. Vēl zemāk par to, brīvi plūst Dņepra — tā nebēdā ne par vienu: viņa šalko, un cietumniekam top skumji klausoties viņas vienmuļajā šalkšanā. Lūk, uz ceļa parādās kāds — tas ir kazaks! Un cietumnieks smagi nopūtās. Atkal visapkārt tukšs. Lūk, kāds iztālēm do-das lejā ... plīvo zaļi sieviešu svārki... uz galvas zvīlo zelta vainadziņš... Tā ir viņa! Vēl tuvāk viņš piespiedās logam Lūk, pienākusi jau pavisam tuvu ...

«Katrīna! Meita! apžē-lojies, dod kādu dāvaniņu!...» Viņa ir mēma, viņa negrib nekā dzirdēt, viņa pat acu nepaceļ uz cietumu, un ir jau aiz-gājusi, jau nozudusi. Visa pasaule tukša; skumji šalc Dņepra; skumjas iegulstas sirdī; bet vai burvis pazīst skumjas? Diena liecas pret vakaru. Saule jau riet; jau nav vairs viņas. Jau vakars; dzestri; kaut kur bauro vērsis; no kaut kurienes at- plūst skaņas; droši vien kaut kur laudis nāk no darba un dzied, Dņeprā pavīd laiva ... kam gan kāda daļa gar cietum-nieku? Pie debesīm iemirdzas sudraba sirpis. Lūk, kāds nāk pa ceļu no otras puses. Grūti saskatīt tumsā. Tā ir Katrīna, kas atgriežas. «Meita, Kristus dēļ! pat zvērīgie vilcēni ne-plēš savu māti; meita, kaut vai palūkojies savā noziedzīgajā tēvā!» Viņa neklausās un iet. «Meita, savas nelaimīgās mātes labad!...» Viņa ir apstājusies. «Nāc uzklausīt manu pēdējo vārdu!»

«Kānēc tu sauc mani, dieva noliedzēj? Nesauc mani par meitu! Mūsu starpā nav nekādas radniecības. Ko tu gribi no manis manas nelaimīgās mātes labad?»

«Katrīna! Mans gals ir tuvu. Zinu: tavs vīrs grib piesiet mani ķēvei pie astes un palaist laukā,

bet varbūt izdomās vēl briesmīgāku sodu . »

«Bet vai tad ir pasaulē sods, kas līdzinātos taviem grēkiem? Gaidi viņu, neviens neies aizlūgt par tevi.»

«Katrīna! mani nebaida sods, bet viņpasaules mokas . . . Tu esi nevainīga, Katrīna. Tava dvēsele lidināsies paradizē

dieva tuvumā; bet atkritēja tēva dvēsele degs mūžīgā ugun, un šī uguns nekad nedzīsīs; arvien karstāk un karstāk ta iekvēlosies, ne rasas piliena neviens nenovīdīs, ne vēja dvesma netizpūtīs...»

«Manā varā nestāv šo sodu mīkstināt,»
Katrīna teica no-vērsusies.

«Katrīna! Uzklausi vienu vārdu! tu vari glābt manu dvēseli. Tu vēl nezini, cik labs un žēlsirdīgs ir dievs. Vai tu esi dzirdējusi par apustuli Pāvilu, kāds tas bijis grēcīgs, bet pēc nožēlojis savus grēkus un kļuvis svēts.»

«Ko es varu darīt, lai glābtu tavu dvēseli?»
sacīja Katrīna. «Vai man, vājai sievietei, par to domāt?»

«Ja man izdotos izkļūt no šejienes ārā, es visu atstātu. No-žēlošu grēkus; aiziešu alu klosterī, apvilksu rupju spalvu kreklu, dienu un nakti lūgšu dievu. Neēdīšu ne tikvien kā gaļu, pat zivi

neņemšu mutē! gulēšu uz kailas zemes! un lūgšu dievu! lūgšu vienā lūgšanā! Un kad dieva žēlastība man ne-noņems kaut simto daļu manu grēku, ierakšos līdz kaklam zemē vai iemūrēšos mūra sienā; nepieņemšu ne ēdienu, ne dzērienu, un nomiršu; bet visu savu mantu atdošu melnsvār-čiem, lai četrdesmit dienas un četrdesmit naktis turētu aiz-lūgumu par manu dvēseli.»

Katrīna kļuva domīga. «Kaut arī atslēgšu, bet atbrīvot no važām nav man pa spēkam.»

«Nebīstos važu,» viņš teica, «tu saki, ka viņi sakaluši važās manas rokas un kājas? Nē, iepūtu viņiem miglu acīs un roku vietā padevu sausu koku. Palūkojies mani: esmu patlaban pavisam bez važām!» viņš teica, iziedams uz vidu. «Neiztai-sītu neko arī par šīm sienām un izietu tām cauri; bet tavs vīrs gan arī nezina, kas tās par sienām: tās cēlis svēts vien-tulis, un nekāds velna spēks nevar izpestīt no šejienes cie-tumnieku, ja viņam nav tās pašas atslēgas, ar kurām svētais vientulis slēdza savu mūka oelii. Tādu pašu celli arī es, ne-dzirdētais grēcinieks, izrakšu sev, kad tikšu brīvs.»

«Klausies, izlaidīšu tevi, bet ja nu tu mani

piekrāpsi?» Katrīna teica, apstājusies durvju priekšā: «un grēku nožēlas vietā sāksi atkal brāļoties ar velnu?»

«Nē, Katrīna, ilgi jau vairs nedzīvošu; manam mūžam arī bez nāves soda drīz būs gals. Vai tu gan domā, ka nodošu pats sevi mūžīgām mokām?»

Atslēgas no^vadzēja. «Ardievu! lai visužēllgais dievs tevi sarga, mans bērns!» burvis teica, viņu noskūpstīdams. «Ne pieskaries man, nedzirdētais grēciniek, ej projām ātrāk!...» Katrīna sacīja; bet viņa jau vairs nebija. '

«Izlaidu viņu», viņa teica, nobijusies un samulsusi aplū-kodama sienas. «Ko tagad atbildēšu vīram? Esmu pazudusi! Man tagad dzīvai jāiet kapā!» un šņukstēdama, viņa gandrīz pakrita uz celma, uz kura bija sēdējis cietumnieks. «Bet iz-glābu dvēseli», viņa klusu sacīja, «izdarīju dievam patīkamu darbu; bet mans vīrs... pirmo reizi piekrāpu viņu. Ak, cik briesmīgi, cik grūti man būs teikt viņam nepatiesību! Kāds nāk! Tas viņš! vīrs!» viņa izmisusi iesaucās un saļima ne-samaņā,

VII

«Tā esmu es, manu meitiņ! Es, manu sirsnīņ!»

Katrīna iz-dzirdēja, atžilbusi, un ieraudzīja savā priekšā veco kalponi. Sieva, noliekusies, likās kaut ko čukstēja un, izstiepusi viņai pāri savu sauso roku, apslacīja viņu ar aukstu ūdeni.

«Kur es esmu?» Katrīna jautāja, pieceldamās un skatīda-mās visapkārt. «Man priekšā šalc Dņepra, aiz manis kalni... Kur tu mani esi iavedusi, sieva!»

«Neesmu tevi iavedusi, bet izvedusi; iznesu uz savām ro-kām no smacīgā pagraba; aizslēdzu ar atslēdziņu durvis, lai tu nedabūtu bārienu no pana Daņila.»

«Kur atslēga?» Katrīna prasīja, apskatīdama savu jostu. «Neredzu to.»

«To noraisīja tavs vīrs, lai apskatītu burvi, mans bērns.»

«Apskatītu? ... Sieva, esmu pazudusi!» Katrīna iesaucās.

«Lai dievs mūs no tā pasarga, mans bērns! Ciet tikai klusu, mana pane, neviens neko nedabūs zināt!»

«Viņš ir izbēdzis, nolādētais antikrists! Tu dzirdēji, Kat-rīna? Viņš ir izbēdzis!» pans Daņilo sauca, tuvodamies savai sievai. Acis viņam zibsnīja; zobens žvadzēdams drebēja tam pie

sāniem. Sieva sastinga.

«Viņu kāds izlaidis, manu mīļo vīriņ?» viņa runāja drebē-dama.

«Izlaidis, tev taisnība, bet izlaidis velns. Paskaties: viņa vietā važās iekalts blukis. Dievs taču tā izdarījis, ka velns nebīstas kazaku ķetnu! Ja kādam no maniem kazakiem šī doma vien tik būtu ienākusi galvā, un es to dabūtu zināt... es ir soda nevarētu atrast viņam!»

«Bet ja es? ...» neviļus izteica Katrīna un apklusā, nobi-jusies.

«Ja tev tas būtu ienācis prātā, tad tu nebūtu vairs mana sieva. Tad iešūtu tevi maisā un noslīcinātu Dņeprā, pašā dzelmē!...»

Katrīnai aizrāvās elpa un viņai likās, ka mati uz galvas sacēlas stāvus.

VIII

Krogā uz robežu ceļa sapulcējušies poli un dzīro jau divas dienas. Saradies ne mazums visu šo salašņu. Salasījušies, bez šaubām, uz kādu kara dēku: dažiem ir pat musketes; skan pieši; žvadz zobeni. Pani līksmojas un lielās, runā par saviem pasakainajiem varoņdarbiem, ņirgājas par pareizticību, sauc ukraiņu tautu par saviem kalpiem un lepni griež ūsas, un lielīgi, galvas

atmetuši, izlaižas uz soliem. Ar viņiem kopā, arī ksendzs. Bet arī ksendzs viņiem līdzīgs; pat ārēji nelī-dzinās kristīgam priesterim: dzer un dzīvo ar viņiem un runā ar savu nekaunīgo mēli nepieklājīgas valodas. Kalpi neat-paliek no viņiem nevienā lietā: atlocījuši savu nodriskāto županu piedurknes, staigā kā gaiļi, it kā tas būtu diezin cjk prātīgi. Spēlē kārtis, sit ar kārtīm viens otram pa degunu; paņēmuši līdzī svešas sievas; kliez, kaujas!... Pani ālējas un dzen neķītrus jokus: rausta ebreju aiz bārdas, smērē vi-ņam uz nešķīstās pieres krustu; šauj uz sievām bez lodēm un dejo krakovjaku ar savu nešķīsto priesteri. Tādas negan-tības Krievuzemē nav pieredzētas pat no tatariem: kā re-dzams, dievs tai par grēkiem uzlicis ciest tādu kaunu. Vis-pārējā troksnī dzirdams, ka runā par pana Daņilas Aizkrāces ciematu, par. viņa skaistuli sievu ... Ne uz labiem darbiem salasījusies šī banda!

IX

Pans Daņilo sēž savā istabā pie galda, atbalstījies uz elkoņiem, un domā. Pane Katrīna sēž uz mūrīša un dzied dziesmu.

«Man diezin kapec skumji, manu sieviņ!» pans Daņilo ru-nāja. «Sāp ir galva, ir sirds. Kaut kā

smagi man! Jaušu, kaut kur netālu jau staigā mana nāve.» J

«Ak, mans mīļotais vīriņ! piespiedies ar savu galvu pie manis! Kam tu lolo tādas tumšas domas?» Katrīna nodomāja sevī, bet neiedrošinājās izteikt. Viņai, vainīgajai, bija rūgti pieņemt vīra glāstus.

«Klausies, mana sieviņ» Daņilo sacīja: «nepamet dēla, kad manis vairs nebūs. Dievs nedos tev laimi ne šinī, ne viņā saulē, ja pametīsi dēlu. Grūti būs maniem kauliem trūdēt zemē, bet vēl grūtāk būs manai dvēselei!»

«Ko tu runā, mans vīriņ! Vai tu kādreiz nezobojies par mums, vājajām sievietēm? Bet tagad runā pats kā vāja sie-viete. Tev vēl ilgi jādzīvo.»

«Nē, Katrīna, dvēsele nojauš drīzu nāvi. Pasaulē, diezin kāpēc top skumji; nāk ļauni laiki. Ak, es atceros, atceros gadus; tie, bez šaubām, neatgriezīsies. Viņš bija vēl dzīvs, mūsu karaspēka gods un slava, vecais Konaševičs! It kā manu acu priekšā patlaban ietu garām kazaku pulki. Tie bija zelta laiki, Katrīna! Vecais atamans sēdēja melnā zirgā; rokā mirdzēja vadoņa zizlis; viņam apkārt algoto kazaku pulki; uz visām

pusēm viņojās sarkanā aizkrāciešu jūra Atamans sāka runāt — un visi sastinga kā ierakti. Aprau-dājās vecais vīrs, kad pieminēja agrākos darbus un kaujas. Ak, kaut tu zinātu, Katrīna, kā mēs toreiz kāvāmies ar turkiem. Man galvā vēl līdz šim redzama rēta. Četras lodes četrās vietās izskrēja man cauri, un neviena rēta nav pil-nīgi aizdzijusi. Cik zelta mēs toreiz ieguvām! Dārgakmeņus kazaki grāba cepurēm. Kādus zirgus, Katrīna, kaut tu zinātu, kādus zirgus mēs toreiz atdzinām! Ak, nekarošu iau vairs tā. Liekas, vecs vēl neesmu un arī miesās vingrs, bet kazaka šķēps veļas ārā no rokām, dzīvoju bez darba un pats nezinu, kādēļ dzīvoju. Ukrainā nav kārtības: pulkveži un jesauli plēšas savā starpā kā suņi; nav vecākā galvas pār visiem. Mūsu šlachtiči visu pārgrozījuši pēc poļu paražām, piesavi-nājušies valšķību ... pārdevuši dvēseli, pieņemdami uniju. Zīdisms .apspiež nabaga laudis. Ak laiki, laiki, pagājušie laiki! Kur esat palikuši, mani gadi? Aizskrej, mazais, uz pagrabu, atnes man krūzi medusmiestiņa! Uzdzeršu agrākai dzīvei un senajiem gadiem!»

«Kā uzņemsim viesus, pan? No pļavu puses nāk poļi!» ienākdams istabā, sacīja Stecko.

«Zinu, kādēļ viņi nāk,» Daņilo teica pieceldamies. «Seglo-jiet zirgus, mani uzticamie kalpi! Apvelciet bruņas! Izvilkt zobenus! Neaizmirstiet arī paņemt līdzī svina pupas: viesi jāsaņem pa godam!»

Bet kazaki vēl nebija paspējuši sasēstic-zirgos un pielādēt musketes, kad poļi jau pārklāja kalnu kā lapas rudenī, birstot no kokiem.

«Ē, te ir ar ko iepazīties!» izsaucās Daņilo, aplūkodams resnos panus, kas uzpūtīgi ligojās pašā priekšā uz zirgiem zelta iemauktos. «Redzams, ka mums vēlreiz būs lemts lieliski padrasēt! Papriecājies jel, kazaka dvēsele, vēl pēdējo reizi! Līksmojieties, puisi: mums atnākuši svētki!»

Un kalnos sākās jandāls; kūšā dzīres: žvīgo zobeni, lido lodes, zviedz un mīņājas zirgi. No kliezieniem galva top dulna; dūmos asaro acis. Viss sajaucies, bet kazaks jūt, kur draugs, kur naidnieks; nodzinkst lode — noveļas brašais jāt-nieks no zirga, nostrinkšķ zobens — aizripo pa zemi galva, ar mēli murminādama nesakarīgus vārdus. Bet pūlī redzama pana Daņilas sarkanā kazaka cepures virsa; krīt acīs zelta josta ap zilo županu; kā viesulis virpuļo melnā zirga krēpes.

Kā putns viņš pavīd drīz šē, drīz tur, kliez un
vīcina Damaskas zobenu un cērt pa labi un kreisi.
Cērt, kazak! Padzīro, kazak! Remdē savu brašo
sirdi; bet nesniedzies pēc zelta iemauktiem un
županiem; bradā kājām zeltu un dārg-akmeņus!
Dur, kazak! padzīro, kazak! bet atskaties atpakaļ:
nekrietnie poļi jau aizdedzina mājas un aizden
pārbiedētos lopus. Un kā viesulis pans Daņilo
pagriezās atpakaļ, un 'cepure ar sarkano virsu
pavīd jau ap mājām, un pūlis tam apkārt top
retāks. Ne vienu vien stundu kaujas poļi ar
kaza-kiem; tā vienu, kā otru nav visai daudz vairs
atlicies, bet pans Daņilo nepiekūst: ar savu garo
šķēpu tas ceļ no segliem jāt-niekus, bradā
kājniekus ar savu brašo zirgu. Pagalms top jau
klajāks, poļi sāk jau izklīst. Jau kazaki noplēš
kritušajiem zeltītos županus un dārgās zirglietas,
jau pans Daņilo gata-vojas dzīties pakāļ poļiem
un apskatās, lai savāktu savējos . .. im iesvilās
niknumā: viņam parādījās Katrīnas tēvs. Palūk,
viņš stāv kalnā un tēmē uz viņu ar musketi.
Daņilo sāka dzīt savu zirgu tieši viņam virsū ...
Kazak, tu dodies savam postam pretim!... Norīb
musketes šāviens — un burvis pazūd aiz kalna.
Tikai uzticamais Stecko redzēja, ka pazibēja

sarkanais apģērbs un dīvainā cepure. Kazaks salīgojās un no-krita no zirga. Uzticamais Stecko piesteidzās savam panam: gul viņa pans izstiepies uz zemes un aizvēris gaišās acis; sārtas asinis mutuļo no krūtīm. Bet, redzams, nojauda sava uzticamā kalpa tuvumu, lēni pavēra plakstus, pazibsnīja acīm: «Ardievu, Stecko! Saki Katrīnai, lai nepamet dēlu! Ne-atstājiet arī jūs viņu, mani uzticamie kalpi!» un apklusā. Izlidoja kazaka dvēsele no ciematnieka miesām; lūpas kļuva zilas. Dus kazaks mūža miegā. Gauži sāka raudāt uzticamais kalps un māj Katrīnai: «Nāc, pane, nāc: padzīrojis tavs pans; gul viņš reibin noreibis uz mitrās zemes. Ilgi nevarēs atžilbt!» Katrīna sasita rokas un nogāzās kā kūlis pār mirušā miesām. «Manu vīriņ, vai tu guli te aizvērtām acīm? Piecelies, manu vismīļo vanadziņ, pasniedz savu rociņu, celies augšā! Palū-kojies kaut reizi vēl uz savu Katrīnu, pakustini iūpas., teic jel kaut vienu vārdu! ... Bet tu klusē, tu klusē mans gaišais pan! Tu esi kļuvis zils kā Melnā jūra. Tava sirds nepukst. Kāpēc tu esi kļuvis tik auksts, mans pan? Redzams, manas asaras nav diezgan karstas, nespēj viņas tevi sasildīt. Redzu, manas raudas

nav diezgan skaļas, nevar tevi atmodi-nāt! Kas tagad vadīs tavus pulkus cīņā? Kas auļos tagad tavā melnī kazaku priekšā, skaļi ūvinās un vicinās zobenu' Kazaki, kazaki! Kur jūsu gods un slava? Gul jūsu gods un slava, acis aizvēris, uz mitrās zemes. Aprociet arī mani, ap-rociet kopā ar viņu! Aizberiet man acis smiltīm! Uzspiediet man kļavas dēļus baltajām krūtīm! Nevajag man vairs mana skaistuma!»

Raud un mokās Katrīna; bet tāle visa ietinas putekļos:* auļo palīgā vecais jesauls Gorobecs.

X

Brīnišķīga ir Dņepra rāmā laikā, kad brīvi un slaidi veļ savus plašos ūdeņus caur mežiem un kalniem. Ne sakustas, ne iekrācas. Skaties, un nevari saprast, vai tas varenais plašums kustas vai ne; un liekas, ka tas viss būtu izliets no stikla, un kā gaišzils spoguļa ceļš, bez gala plats, bez gala garš, tek un vijas pa zaļo pasauli. Bet karstajai saulei tad tik no augstienes nolūkoties un gremdēt starus dzidro ūdeņu dzestrumā un piekrastes mežiem spilgti atspoguļoties ūdenī. Zaļi cirtainie! tie drūzmējas kopā ar lauku puķēm pie ūdeņiem un, noliekušies, lūkojas tajos un nevar diezgan no-skatīties, diezgan iztīksmināties

ar savu gaišo attēlu, un uzsmaida tam, un apsveic to, vīcinādami zariem. Dņepras dzelmē tomēr viņi neuzdrošinās ieskatīties; neviens cits, tikai saule un zilās debesis tur ieskatās; rets putns aizlaižas līdz Dņepras vidum. Krāšņā! tai līdzīgas nav nevienas upes pasaulē. Brīnišķīga ir Dņepra arī siltā vasaras nakti, kad viss iegrimst snaudā: gan cilvēks, gan zvērs, gan putns, tik dievs vien majestātiski pārskata debesi un zemi un majestā-tiskā vēzienā izpleš savu karaļmēteli. No mēteļa birst zvaigznes; zvaigznes deg un spīd pār pasauli un visas kopā atspoguļojas Dņeprā. Tās visas Dņepra tur savā tumšajā klēpī: neviena viņai nevar izbēgt — ja nu vienīgi nodziest pie debesīm. Tumšais, gulošām vārnām nosētais mežs un sensenis sašķeltie kalni, nokārušies, pūlas aizsegt viņu kaut vai ar savu garo ēnu, bet velti! Pasaulē nav nekā tāda, kas varētu aizsegt Dņepru! Zilum zila viņa plūst kā nakti, tā dienu; redzama tālē tik tālu, cik tālu sniedz cilvēka acs. "Vairīdamās nakts dzestruma un glauzdamās tuvāk krastam, viņa atstāj aiz sevis sudrabetu plūsmu, un tā atmirdz kā Damaskas zobena asmens; bet pati viņa, tumši zilā, iemigusi no jauna. Arī tad Dņepra ir brīnišķīga, un nav

pasaulē upes, kas viņai līdzinātos! Bet, kad padebešos staigā tumši mākoņu kalni, melnais mežs lokās līdz saknēm, ozoli krakšķ, un mākoņiem cauri izlaužas zibens, apgaismodams uz reizi visu pasauli, — tad Dņepra ir briesmīga. Ūdens pauguri krāc, sizdamies pret kalniem, spīdēdami un vaidēdami gāžas atpakaļ, raud un gaužas tāiē. Tā bēdās nomokās kazaka vecā māte, izvadīdama savu dēlu karā: bezbēdīgs un mundrs viņš jāy melnajā zirgā, rokas sānos iespraudis, cepuri bravurīgi ielocījis; bet viņa raudādama tek tam līdzī, ķeras pie kāpšļiem, tver iemauktus, lauza rokas un pārplūst karstām asarām.

Uz krasta izciļņa mežonīgi melnojas bangojošo viļņu starpā apdeguši celmi un akmeņi. Viļņi triec pret krastu, uz augšu un leju, tur piestājošos laivu. Kurš gan no kazakiem iedroši-nājies tādā laikā vizināties laiviņā, kad vecā Dņepra noskaltusies? Redzams, viņš nezina, ka Dņepra rij cilvēkus kā mušas. Laiva piestāja krastam, un no tās izkāpa burvis. Nav priecīgs viņš; viņu sarūgtina bēres, ko kazaki sarīkoja par godu savam kritušajam panam. Poļi dārgi samaksāja: četr-desmit divi pani ar visām zirglietām un županiem un trīs-desmit trīs kara kalpi sakapāti

gabalos, bet pārējos ar visiem zirgiem aizdzina gūstā pārdot tatariem. Pa akmens kāpnēm viņš nokāpa lejā, kur dziji pazemē, apdegušu celmu starpā, viņam bija izrakta zemnīca. Viņš iegāja klusi, durvis nečīk- stinādams, nolika podu uz galda, kas bija apklāts ar galdautu, un sāka savām garajām rokām mest podā kādas nezināmas zāles; paņēma kausu, kas bija izgrebts no kāda savāda koka, pasmēla ar to ūdeni un lēja podā, kustinādams lūpas un pestelodamies. Istabā parādījās sārta gaisma, un briesmīgi bija ieskatīties viņam tad sejā : tā izskatījās asiņaina, melnas rievās izvagoja to, bet acis zvēroja kā uguns. Neķītrais grēci-nieks! Bārda jau sen nosirmojusi, seja izvagota rievām, pats izkaltis, bet arvien vēl piekopj bezdievīgus darbus. Istabas vidū noplīvoja balts mākonis, un kaut kas priekam līdzīgs atmirdzēja viņam sejā; bet kāpēc viņš pēkšņi sastinga ar vaļēju muti, neuzdrošinādams pakustēties, un kāpēc mati uz galvas viņam saslējās kā sari stāvus? Mākonī viņa oriekšā atvizēja kāda brīnišķīga seja. Nelūgta, neaicināta tā bija ieradusies pie viņa viesos; arvien vairāk tā noskaidrojās un urbās viņā savām nekustīgajām acīm. Tās sejas panti, uzacis,

acis, lūpas — viss viņam svešs: savu mūžu viņš nebija to redzējis. Un briesmīga, likās, tajā bija maz, bet nepārvaramas šausmas pārņēma viņu. Bet nepazīstamā, dīvainā galva mākonī visu laiku nekustīgi raudzījās viņā. Mākonis jau izgaisa, bet nepazīstamā seja izveidojās vēl krasāk, un asās acis neatrāvās no viņa. Burvis kļuva bāls kā audekls, ieklie-dzās nelabā, mežonīgā balsī un apgāza podu... Viss izgaisa.

XI

«Apmierinies, mana mīļā māsa!» vecais jesauls Gorobecs runāja: «sapņi reti kad saka taisnību.»

«Noliecies atpūsties, māsiņ!» teica viņa jaunā vedekla: «es atsaukšu veceni, zīlētāju: tai nekāds spēks nevar pretim stāties: viņa tev izlies nobīli.»

«Nebīsties nekā!» teica viņa dēls, tverdams zobenu: «ne-viens neaizskars tevi!»

Nomākusies, miglainām acīm Katrīna raudzījās visos un nevarēja atrast vārdu. «Sagādāju pati sev postu: izlaidu viņu!» Beidzot viņa pateica:

«Nav man miera no viņa! Jau desmit dienu esmu pie jums te Kijevā, bet manas bēdas nav ne par pilienu mazinājušās. Domāju klusībā

audzināt dēlu atriebei... Šausmīgs, šausmīgs viņš man parādījās sapnī. Lai dievs nedod jums viņu ieraudzīt! Sirds man vēl tagad nemierīgi pukst. Sakapāšu tavu bērnu, Katrīna! viņš kļiedza, ja nenāksi pie manis par sievu ...» un raudādama viņa metās pie šupuļa, bet izbie-dētais bērns izstiepa rociņas un kļiedza.

Jesaula dēls kūšāja un kvēloja aiz dusmām, klausīdamies lādās runās.

Iekvēlojās arī pats jesauls Gorobecs. «Lai tik viņš pa-mēģina, nolādētais antikrists, atnākt šurpu: dabūs just, vai vecā kazaka rokā vēl ir spēks. Dievs redz,» viņš teica, pacel-dams uz augšu skaidrās acis, «vai es nesteidzos sniegt palī-dzīgu roku brālim Daņilo? Viņa svētā griba! atradu jau aukstajā gultā, kur bija noguldīti daudzi jo daudzi kazaki. Bet par to, vai nebija diženas bēres viņam? Vai kaut vienu poli palaidām dzīvu? Apmierinies jel, mans bērns! Neviens neiedrošināsies nodarīt tev ko ļaunu, tas varētu notikt vienīgi tad, ja manis un mana dēla vairs nebūtu.» Beidzis runāt, vecais jesauls piegāja pie šupuļa, un bērns, ieraudzījis sudrabā kaltu, sarkanu pīpi un spožās šķiltavas, kas viņam karājās siksnā pie jostas, izstiepa pēc tām

rocīņas un iesmējās. ' Atsities tēvā! » vecais jesauls sacīja, noņemdam pīpi no jostas un atdodams bērnam; « vēl nav izkāpis no šūpuļa, bet domā jau kūpināt pīpi! »

Katrīna klusu nopūtās un sāka kustināt, šūpuli. Norunāja nakti pārļaut kopā, un pēc īsa brītiņa visi aizmiga, aizmiga arī Katrīna.

Pagalmā un mājā viss bija klusu; negulēja tikai kazaki, kas stāvēja sardzē. Pēkšņi Katrīna iekliegdamās uzmodās, un viņai līdzī uzmodās visi. « Viņš ir nokauts, viņš ir nodurts! » viņa kiedza un metās pie šūpuļa. Visi apstāja šūpuļi un pār- fkmēņojās no bailēm, redzēdami, ka tajā gulēja nedzīvs bērns. Ne skaņa nenāca nevienam pār lūpām, neviens ne-saprata, ko lai domā par nedzirdēti ļauno darbu.

XII

Tālu no Ukrainas, izbraucot cauri Polijai, garām arī ļaužu pilnajai pilsētai Lemburgai, stiepjas augstu kalnu grēdas. Kalns aiz kalna, kā akmens važas tie aptver zemi pa kreisi un pa labi un iekal to akmens valnī, lai tur neielauztos ša1 - tošā, nemierīgā jūra. Akmens važas iestiepjas Valachijā un Septiņkalnes apgabalā un kā pakavveidīga masa nostājas starp Galicijas un

Ungarijas tautām. Mūsu pusē nav tādu kalnu. Acs nevar tos pārredzēt, bet uz daža no tiem cilvēks vēl nav spēris savu kāju. Dīvaini arī viņu veids: vai tik untu-mainā jūra vētras laikā nav izgājusi no plašajiem krastiem, uzvirpuļojusi gaisā savas bezveidīgās bangas, un tās tur pār • akmeņojušās, palikušas nekustīgi stāvam? Vai nav atrāvušies no padebešiem smagie mākoņi un nogāzušies zemē? jo arī tie >r tādā pašā svina pelēkā krāsā, bet. baltās virsotnes mirdz un laistās saulē. Līdz Karpatu kalniem vēl var dzirdēt krievu valodu, arī aiz kalniem šur un tur it kā atskan pa vārdam dzimtā valodā, bet tad tālāk jau vairs nav ne tā ticība, ne valoda. Tur dzīvo diezgan lielā ungāru tauta, jāz zirgos, bērtas un dzer ne sliktāk par kazakiem, bet par zirgu lietām un dārgiem kaftaniem neskopojas vilkt no kabatas ārā čerr voncus. Kalnu starpās lieli un plaši ezeri. Tie nekustīgi kā stikls un kā spogulis atveido sevī kailās kalnu virsotnes un zaļās pakājes. Bet kas gan nakts vidū, — vai zvaigzne? mirdi vai ne, — jāz lielā, melnā zirgā? Kas tas par milzeni ar ne-cilvēcisku augumu, kas auļo pa kalnu nogāzēm, pāri ezeriem, spoguļojas ar savu milzu zirgu nekustīgajos ūdeņos un kura bezgalīgā ēna

baismīgi slīd pa kalniem? Mirdz kaltās bruņas, pār plecu pīķis; zobens žvadz pie segliem, bruņu cepure no-laista; pavīd melnas ūsas; acis aizvērtas; plaksti nolaisti; — viņš guļ un aizmidzis tur pavadu: un viņam aiz muguras tai pašā zirgā sēž bērns — pažs un arī guļ, un miegā turas pie jātnieka. Kas viņš tāds, uz kurieni, kādā nolūkā jā? Kas to lai pasaka! Ne dienu un ne divas viņš tur tā jā? pa kalniem. Aust diena, uzlec saule, viņš nav redzams; retumis tikai kal-nieši ievērojuši, ka kalniem pārslīd kāda gara ēna, bet debesis skaidras, un mākoņu tur nav. Bet, tikko nakts klāj savu segu pār zemi, viņš atkal parādās un atspoguļojas ezeros, bet aiz viņa drebēdama auļo viņa ēna. Viņš pārjājis jāti pāri dau-dziem kalniem un uzjājis Krivanā. Karpatos nav augstāka

kalna par šo: kā karalis tas paceļas pāri citiem. Tur apstājās zirgs un jātnieks un vēl dziļāk iegrīma miegā, un mākoņi, nolaizdamies, aizsedza viņu.

XIII

«Tss... klusāk, sieva! Netrokšņo tā! mans bērns ir aiz midzis. Ilgi kļiedza mans dēls, tagad guļ. Iešu uz mežu, sieva! Bet ko tu tā skaties manī?

Tu esi šausmīga: tev no acīm dzelzs knaibles stiepjas... uch, kādas garas! un deg kā uguns! Tu, droši vien, ragana! A .k, ja tu esi ragana, tad pa-zudi no šejienes! Tu nozagsi manu dēlu. Kāds neprašā šī? jesauls: viņš domā, ka man prieks dzīvot Kijevā; nē, te ir mans vīrs, ir dēls, kas gan pieskatīs māju? Aizgāju tik klu-sītiņām, ka ne kaķis, ne suns nesadzirdēja. Tu, sieva, gribi kļūt jauna — tas nepavisam nav grūti: vajag tik dejojot; ska-ties, kā es dejoju . . .» un, izrunājusies tik nesakarīgi, Katrīna sāka griezties dejā, neprātīgi skatīdamās uz visām pusēm un iespiedusi rokas sānos. Spiegdama viņa piecirta kājām; ne-samērīgi, bez takts dimdēja sudraba pakaviņi. Nesapītās mel-nās pīnes lēkāja uz baltā kakla. Kā putns, neapstādamās, mētādama rokas un galvu, viņa lidoja, un likās, ka bezspēki vai nu nogāzīsies gar zemi, vai izlidos no pasaules. Nobēdājusies stāvēja vecā aukle, un dziļās grumbas viņai pildījās asarām; smags akmens gulēja uz sirds uzticamajiem kalpiem, kas noraudzījās savā panē. Viņa bija jau gluži nokususi un smagi cilāja kājas uz vienas vietas, domādama ka dejo kazaku «Man ir kakla rota, puiši,» viņa teica, beidzot norimusi, «bet jums

nav!... Kur mans virs?» viņa pēkšņi iekliedzās, izrau-dama aiz jostas aizsprausto turku dunci. «Ak! tas nav tāds nazis, kāds vajadzīgs.» To sakot, viņai acīs saskrēja asaras un sejā parādījās skumjas. «Manam tēvam sirds gul dziļi: šis nazis neaizsniegs to. Viņam sirds izkalta no dzelzs: viņam to izkaluši kāda ragana pekles ugunīs. Kāpēc nenāk mans tēvs? Vai viņš nezina, ka laiks viņu nodurt? Redzu, viņš grib, lai es aizeju pie viņa...» Un nenobeigusi, savādi iesmējās. «Man ienāca prātā jocīgs notikums: atcerējos, kā apraka manu vīru. Viņu taču apraka dzīvu. .. kādi smieklī sagrāba mani!... Klausieties, klausieties!» un runas vietā viņa sāka dziedāt dziesmu:

Ripo rati asiņaini,
Tais ratos kazaks gul
Sašauts, sakapāts ...
Labajā rokā šķēpu tura,
No tā šķēpa asinis tek.
Tek upe asinaina,
Pie upītes gotaa stāv.
Gobā krauklis kraukā,
Pēc kazaka māte raud.
Neraudi, māt, neskumdnies,
Tāpēc ka tavs dēls apņēmis sievu,

Apņēmis pani — baltroci,
Klajā laukā zemnīcu
Bez durvīm un bez logiem.
Dziesma nu ir beigusies.
Dejo zivtiņa ar vēzi...
Bet, kas mani nemīļos,
Tas lai iet pie velna mātes!

Tā viņai sajaucās visas dziesmas. Jau dienas divas viņa dzīvo savā mājā un negrib neko dzirdēt par Kijevu, dievu ne-lūdz, no ļaudīm vairās un no rīta līdz vakaram klīst pa tum-šām ozolu birzīm. Asie zari skrāpē balto seju un plecus, vējš purina izrisušās pīnes; rudens lapas čab viņai zem kājām, ne uz ko viņa negriež vērības. Nokrēslī, kad vakara blāzma jau dziest, zvaigznes vēl nerādās, mēness nespīd, pa mežu staigāt drausmīgi: pa kokiem skrāpējas un ķerstās aiz zariem nekristītie bērni, raud, smejas, veļas kamolā pa ceļu un kup-lajām nātrēm; no Dņepras vilņiem izskrien pulkiem meitenes, kas ņēmušas tur savu galu, mati līst no zaļās galvas uz pleciem; ūdens, skaļi čalodams, tek no garajiem matiem uz leju, un meitene redzama cauri ūdenim kā stikla kreklā, lūpas dīvaini smaida, vaigi kvēlo, acis vilina dvēseli laukā...

viņa sasildītu mīlā, viņa noslāpētu skūpstiem ... Bēdz! kristīgais cilvēks! viņas lūpas — ledus, gulta — augstais ūdens; viņa nokutinās tevi un ievilks upē. Katrīna neskatās ne uz ko. nebaidās, neprātīgā, no laumām, skraida vēlu ar savu nazi un meklē tēvu.

Agri no rīta atbraucis kāds ciemiņš; dižena auguma, sar-kanā županā un apprasās par panu Daņilo; dabū visu dzirdēt, izslauka piedurknē asaru pilnās acis un rausta plecus. Viņš cīnījies kopā ar nelaiķi Buruļbašu; kopā viņi kāvušies ar krimiešiem un turkiem; vai viņš varēja domāt, ka panam Daņilo būs tāds gals? Viesis stāsta vēl daudz ko citu un grib redzēt pani Katrīnu.

Katrīna no sākuma nemaz neklausījās to, ko viesis stāstīja, uz beigām sāka kā saprātīga ieklausīties viņa runā. Viņš stās-tīja par to, ka viņi dzīvojuši kopā ar Daņilu kā brālis ar brāli; kā slēpušies no krimiešiem zem laivām .. . Katrīna klausījns un nenolaida no viņa acis. «Viņa atlabs!» puisī domāja, ska-tīdamies viņā. «Sis viesis viņu izārstēs. Viņa jau klausās ki-saprātīga!»

Pa tam viesis sāka stāstīt, ka reiz vaļsirdīgā sarunā pāns Daņilo viņam teicis: «Paklausies,

brāli Kapran, kad pēc dieva prāta manis vairs nebūs šai pasaulē, tad pieņem manu sievu, un lai viņa kļūst tev par sievu...» Drausmīgi viņā ieurbt s acīm Katrīna. «Ā!» viņa iekliedzās, «tas ir viņš! tas ir tēvs!» un metās viņam virsū ar nazi. Tlgi viņš cīnījās, pūlēdamies izraut viņai nazi; beidzot izrāva, atvēzējās — un notika drausmīgs darbs: tēvs nodūra savu ārprātīgo meitu. Pār-steigtie kazaki gribēja mesties viņam virsū, bet burvis jau bija paspējis uzlēkt zirgā un pazust no redzes.

XIV

Aiz Kijevas parādījās nedzirdēts brīnums. Visi pani un atamani salasījās skatīties šo brīnumu: pēkšņi varēja ieska-tīties tālu visās pasaules malās. Tālumā mirdzēja zilais Limans, aiz Limana izplētās Melnā jūra. Piedzīvojuši ļaudis pazina arī Krimu, kas kā kalns pacēlās iz jūras, un purvaino Sivaišu. Pa kreisi bija redzama Galicija. «Bet kas tas tur?» sapulcējušies ļaudis iztaujāja vecākos cilvēkus, norādīdami uz pelēkām un baltām virsotnēm, kas rēgojās tālu pie debe-sīm un vairāk līdzinājās mākoņiem.

«Tie ir Karpatu kalni!» vecie ļaudis sacīja: «to starpā ir tādi, no kuriem sniegs mūžam nenokūst, bet mākoņi tur pie-stāj un pārnakšno.» Parādījās

jauns brīnums: no paša aug-stākā kalna nozuda mākoņi, un uz tā virsotnes parādījās cilvēks zirgā, pilnā bruņinieka ietērpā, aizvērtām acīm, un tik skaidri saskatāms, it kā atrastos pavisam tuvu. Ļaužu pūlī, kas bailu pārņēmti brīnījās, kāds cilvēks uzlēca zirgā un, bailīgi apkārt skatīdamies, it kā meklēdams acīm, vai kāris nedzenas tam pakal, steigšus, no visa spēka sāka triekt zirgu. Tas bija burvis. Kas viņu tā izbiedēja? Ielūkojies dīvainajā bruņiniekā, viņš ar izbailēm pazina viņā to pašu seju, kas

25.9

viņam nelūgta bija parādījusies tobrīd, kad viņš pestējoja Viņš pats nevarēja izprast, kāpēc viņš tā samulsa, viņu redzot, un, bailīgi apkārt skatīdamies, viņš aulēkšoja savā zirgā, līdz uznāca vakars un parādījās zvaigznes. Tad viņš atgriezās mājās varbūt izzināt no nešķīstajiem gariem, ko tāds brīnums nozīmē. Jau viņš gribēja ar zirgu lēkt pāri šaurai upītei, kas ar līkumu bija iegrauzusies ceļā, kad -zirgs pēkšņi pašā lēcienā apstājās, pagriezta pret viņu purnu un — tavu brīnumu — iesmējās! Baltie zobi divās rindās drausmīgi mirdzēja nakts tumsā. Burvim sacēlās mati uz galvas stāvus. Viņš mežonīgi iekliedzās

un sāka raudāt kā negudrs, un dzina zirgu tieši uz Kijevu. Viņam likās, ka no visām pusēm skrej viņu ķert: koki tumšā pūlī kā dzīvi apstāja viņu, mādami melnajām bārdām un, izstiepdami garos zarus, centās viņu nožņaugt; zvaigznes, likās, skrēja viņam pa priekšu, norādīdamas visiem uz grēcinieku; pats ceļš, šķitās, dzinās viņam pa pēdām pakal.

Izmisušais burvis laidās uz Kijevu, uz svētajām vietām.

XV

Vientulīgs sēdēja savā alā pie svētbilžu lampiņas svētais vientulis un nenolaida acis no svētās grāmatas. Jau daudz gadu viņš tā noslēdzies savā alā; viņš jau pagatavojis sev no dēļiem zārku, kur gulēja kā gultā. Svētais sirmgalvis aizvēra savu grāmatu un sāka lūgties ... Pēkšņi ieskrēja dīvaina, drausmīga izskata cilvēks. Pirmo reizi izbrīnījās svētais mūks un atkāpās, ieraudzījis tādu cilvēku. Tas viscaur drebēja kā r.pšu lapa; acis mežonīgi blenza; drausmīga uguns dzirkstīja bailu pilnajās acīs; viņa izķēmotā seja sacēla drebuļus dvēselē.

«Tēvs, lūdz! lūdz!» viņš izmisis iekliedzās: «aizlūdz par manu pazudušo dvēseli!» un

nogāzās gar zemi.

Svētais vientulis pārkrustījās, paņēma grāmatu, atvēra un izbailēs atkāpās, un grāmata nokrita zemē: «Nē, nedzirdētais grēcinieki Tev nav apžēlas! Bēdz prom no šejienes! Nevaru aizlūgt par tevi!»

«Nevari?» kā neprātā iekliedzās grēcinieks.

«Skaties: svētie burti grāmatā pielijuši asinīm . .. Vēl ne-kad pasaulē nav bijis tik liels grēcinieks!»

«Tēvs! Tu smeji par mani!»

«Ej, nolādētais grēcinieki Es nesmejos par tevi. Bailes pārņem mani. Nav labi cilvēkam būt ar tevi kopā!»

«Nē, nē! Tu smeji, nerunā . .. Redzu, ka tev mute vaļā: lūk, rindām spīd tavi vecie zobi! ...»

Un kā ārprātīgs viņš metās un nokāva svēto vientuli.

Kaut kas smagi ievaidējās, un vaidi izskanēja cauri laukam un mežam. Aiz meža pacēlās vājas, izkaltušas rokas gariem nagiem: padraudēja un pazuda.

Un viņš nejuta vairs ne baiļu, ne kā cita. Viss viņam rādījās kā miglā: ausīs džinkstēja, galvā dūca it kā no paģi-rām, un viss, kas bija acu

priekšā, ietinās kā zirnekļa audos. Uzlēcis zirgā, viņš jāja tieši uz Kaņevu, domādams no turienes caur Čerkasjiem virzīties tieši uz Krimu pie tatariem, pats nezinādams, kādā nolūkā. Viņš jāj vienu dienu, otru, bet Kaņevas kā nav, tā nav. Ceļš pazīstams, jau sen vajadzēja būt klāt, bet Kaņeva nav redzama. Notālēm pavīdēja baznīcu torņi; nav tomēr Kaņeva, bet Sumška. Burvis bija pārsteigts, redzēdams, ka aizjājis pavisam uz otru pusi. Dzina zirgu atpakaļ uz Kijevu, un pēc dienas parādījās pilsēta, taču ne Kijeva, bet Galiča, kas bija vēl tālāk no Kijevas nekā Sumška, jau tuvu pie Ungārijas. Nesapratnē viņš atgriezās zirgu no jauna atpakaļ, bet nojauš atkal, ka jāj uz pretējo pusi, un arvien uz priekšu. Neviens cilvēks pasaulē nevarētu pateikt, kas notika burvja dvēselē; bet, ja kāds tur ieskatītos un redzētu, kas tur notiek, tas naktīs nevarētu gulēt un ne reizes vairs neiesmiētos. Tā nebija ne ļaunprātība, ne bailes, ne niknas dusmas. Nav tāda vārda pasaulē, ar ko to varētu nosaukt. Viņu dedzināja, cepināja, viņam gribējās samīdīt ar savu žirgt', visu pasauli; visu zemi no Kijevas līdz Galičai ar visiem ļaudīm, ar visu ņemt un noslīcināt Melnajā jūrā. Bet to viņš negribēja

darīt aiz ļaunprātības; nē, viņš pats nezināja kāda iemesla pēc. Viņš nodrebēja, kad ieraudzīja tuvu sev priekšā Karpatus un augsto Krivanu, kas savu pakausi bija apsedzis ar pelēku mākonī kā ar cepuri: bet zirgs arvien vēl joņoja uz priekšu un aulēkšoja jau pa kalniem. Mākonī pēkšņi izklīda, un viņa priekšā parādījās drausmīgā diženumā jātnieks . . . Viņš pūlas apturēt zirgu, cieši pievelk laužņus; zirgs neganti iezviedzas, saceldams krēpes, un joņo pretim bruņiniekam. Burvim liekas, ka viss viņā pamirst, ka ne-kustīgais jātnieks atdzīvojas, atver uzreiz acis, ierauga burvi, kas joņo tam klāt, un iesmejas. Kā pērkons atbalsojas šie smieklī kalnos un ieskanēja burvim sirdī, satricinādami visu viņa iekšieni. Viņam rādījās, it kā kāds spēcīgs vīrs būtu iegājis viņā, staigātu pa viņa iekšieni un dauzītu ar veseriem sirdi, dzīslas... tik drausmīgi viņā atbalsojās šie smieklī!

Jātnieks ar savu briesmīgo roku satvēra burvi un pacēla gaisā. Vienā mirklī burvis bija miris un atvēra pēc nāves acis, bet bija jau mironis un skatījās kā mironis. Tik briesmīgi neskatās ne dzīvs cilvēks, ne arī no mirušiem piecēlies. Viņš grozīja uz visām pusēm savas nedzīvās acis un

ieraudzīja miroņus, kas bija piecēlušies no kapiem Kijevā, Galicijā, Karpatos, un kas visi bija viņam līdzīgi sejā kā divi ūdens, pilieni.

Bālum bāli, viens par otru lielāks, viens par otru kaulai-nāks, viņi sastājās ap jātnieku, kas turēja rokā briesmīgo laupījumu. Vēlreiz iesmējās jātnieks un iesvieda to bez-dibenī. Un visi miroņi nolēca bezdibenī, saķēra nosviesto un iecirta viņā savus zobus. Vēl viens, lielāks par visiem, briesmīgāks par visiem, gribēja pacelties no zemes, bet ne-varēja, nebija spēka to izdarīt, — tik liels viņš bija izaudzis zemē; bet, ja būtu piecēlies, būtu sagravis visus Karpatus, visu Septiņkalni un Turciju. Viņš tikai mazliet pakustējās, — un visa zeme sāka trīcēt, un visur gruva mājas, un daudz cilvēku aizgāja bojā.

Bieži Karpatos dzirdama svilpšana, it kā tūkstoš sudmalu saviem ratiem kultu ūdeni, — tur necaurejamā bezdibenī, kur neviens cilvēks vēl nav ieskatījies, baidīdamies iet ga-rām, miroņi plosa mironi. Nereti noticis, ka zeme trīcējusi visā pasaulē no viena gala līdz otram. Tas ceļas caur to, izskaidro mācīti ļaudis; ka kaut kur jūras tuvumā ir kalns, no kura izšaujas uguns un izplūst karstas upes. Bet vecie ļaudis, kas dzīvo

Ungārijā un Galicijā, zina to labāk un saka, ka tur grib piecelties zemē izaugušais, lielais mironis un tricīna zemi.

XVI

Gluchovas pilsētā ļaudis pulcējas ap sirmgalvi banduristu un jau kādu stundu klausās, kā aklais spēlē banduru. Tik brī-nišķīgas dziesmas un tik labi vēl neviens bandurists nebija dziedājis. Vispirms par bijušajiem atamanu Sagaidačnija un Chmeļņicka laikiem. Toreiz bija citādi laiki: kazaki tad bija slaveni, ar zirgiem mīdīja ienaidniekus, un neviens neuzdrošinājās smieties par viņiem. Sirmgalvis dziedāja arī jaut-ras dziesmas un pievērsa savas acis ļaudīm, it kā būtu redzīgs; bet pirksti ar tiem piestiprinātiem kauliņiem lidoja kā mušas pa stīgām, un likās, ka stīgas spēlēja pašas no sevis, bet ļaudis visapkārt, vecie noliektām galvām, bet jaunie sirmgalvim pievērstām acīm, neiedrošinājās ne sačukstēties savā starpā.

«Pagaidiet,» sirmgalvis sacīja, «uzdziedāšu jums par kādu senu notikumu.» Ļaudis saspiedās vēl ciešāk kopā, un vecais sāka dziedāt:

«Pana Stefana, Septiņkalnes kņaza, Septiņkalnes kņazs bija arī poļu karalis, laikā

dzīvoja divi kazaki: Jānis un Pēteris. Dzīvoja viņi kā brālis ar brāli. «Ievēro, Jāni, visu, ko iegūsi, visu uz pusēm: ja vienam prieks, prieks arī otram; ja vienam bēdas — bēdas abiem; ja viens iegūst laupījumu — uz pusēm to; ja kāds no mums krīt gūstā, — otram jāpārdod viss un jāizpērk, bet, ja to nevar, pašam jādodas gūstā.» Un tiešām, visu, ko kazaki ieguva, visu dalīja uz pusēm; ja nolaupīja svešus lopus vai zirgus — visā dalījās uz pusēm.»

«Karalis Stefans karoja pret turku. Jau trīs nedēļas viņš kaujas pret turku, bet nevar viņu izdzīt. Bet turkiem bija tāds pašā, kas viens pats ar desmit janičariem varēja sakaut veselu pulku. Karalis Stefans izziņoja, ka, ja atradīsies tāds drošinieks, kas atvedīs pie viņa šo pašā, dzīvu vai mirušu, viņš dod viņam vienam tik daudz algas, cik saņem viss kara-spēks. «Iesim, brāli, medīt šo pašā!» brālis Jānis saka Pēterim. Un kazaki aizgāja — viens uz vienu, otrs uz otru pusi.»

«Vai Pēteris būtu vai nebūtu notvēris pašā, bet Jānis jau ved pašā arkanā, kas uzmešs tam kaklā, pie paša karaļa. «Krietns puisis!» karalis Stefans sacīja un pavēlēja izmaksāt viņam vienam tādu algu, kādu saņem viss karaspēks; un pavēlēja

ierādīt viņam zemi tur, kur viņam patīk, un dot tik. daudz lopu, cik viņš vēlas. Tiklīdz Jānis bija saņēmis algu 110 karaļa, tai pašā dienā izdalīja visu uz pusēm ar Pēteri. Pēteris paņēma pusi karaļa dotās algas, bet nevarēja paciest to, ka Jānis bija guvis tādu godu no karaļa, un dziļi sirdī ieslēpa atriebes domas.»

«Abi bruņinieki jāja uz karaļa dāvāto zemi aiz Karpatiem. Kazaks Jānis uzsēdināja zirgā sev aiz muguras savu dēlu un piesaistīja viņu sev. Metas jau krēsla — viņi vēl arvienu jāj. Mazulis aizmidzis; sāk snaust arī pats Jānis. Nesnaud, kazak, kalnos ceļi bīstami! Bet kazakam tāds zirgs, kas pats visur zina ceļu: nepaklups un nespers nepareiza soļa. Kalnu starpā dziļa aiza, aizai dibenu vēl neviens nav saskatījis. Cik tālu debess no zemes, tik tālu aizā līdz dibenam. Bet gar pašu bez-dibeni ceļš — divi cilvēki vēl var jāt viens otram blakus, bet trīs ne par ko. Vērīgi sāka soļot zirgs ar snaudošo kazaku. Līdzās jāja Pēteris, aiz prieka drebēdams un aizturēdams elpu. Apskatījās visapkārt un nogrūda paša īsto brāli aizā; un zirgs ar kazaku un bērnu nolidoja bezdibenī.»

«Noturējās kazaks tomēr aiz zara, tikai zirgs

viens pats nolidoja dibenā. Ar dēlu uz muguras viņš sāka rāpties uz augšu: bija jau gandrīz augšā, kad pacēla acis un ieraudzīja, Pēteris izstiepis šķēpu, lai atgrūstu viņu atpakaļ. «Ak, dieviņ, taisnais! labāk nebūtu pacēlis acis, tad neredzētu, ka paša brālis pacel šķēpu, lai nogrūstu mani atpakaļ!.. . Manu mīlo brāli! nodur mani ar šķēpu, ja jau man tas tā novēlēts, bet pieņem dēlu: ko nevainīgais bērns noziedzies, ka viņam jā-mirst tādā briesmīgā nāvē?» Pēteris iesmējās un pagrūda viņu ar šķēpu, un kazaks ar bērnu nogāzās bezdibenī. Pēteris paņēma sev visu mantu un sāka dzīvot kā turku pašā. Ne-vienam nebija tādi zirgu pulki kā Pēterim; aitu un aunu nekur tik daudz nebija. Un Pēteris nomira.»

«Kad Pēteris bija miris, tad dievs aicināja abu brāļu, Pētera un Jāņa, dvēseles uz tiesu. «Šis cilvēks ir liels grēci-nieks!» dievs teica. «Jāni! nevaru ātrumā atrast viņam pie-mērotu sodu; izvēlies tu pats viņam sodu!» Ilgi gudroja Jānis, izdomādams sodu, un beidzot teica: «Šis cilvēks nodarījis man pārāk daudz pāri: nodeva savu brāli kā Jūdass un iz-deldēja manu cienījamo cilti un pēctečus zemes virsū. Bet cilvēks bez godīgas cilts un pēcnācējiem ir kā labības grauds, kas

iesēts zemē uin velti tur pazudis. Nav uzdīdzis, un ne-viens pat zināt nedabū, 'ka tāds grauds ticis iesēts.»

«Izdari, dievs, tā, lai visa viņa cilts nebauda laimi zemes virsū; lai viņa cilts pēdējais būtu tāds ļaundaris, kāds pasaulē vēl nav bijis, un lai katrs viņa ļaunais darbs laupītu mieru viņa senčiem kapenēs, un lai tie, pasaulē nepieredzētas mokas ciezdami, nāktu ārā no saviem kapiem! Bet nodevējs Pēteris lai nevarētu piecelties un tāpēc ciestu vēl rūgtākas mokas, lai ēstu neprātā zemi un locītos zem zemes!»

«Un, kad pienāks atmaksas stunda tā cilvēka ļaundarībām, tad pacel mani, dievs, iz tā bezdibeņa zirgā uz visaugstāko kalnu, un lai viņš atnāk pie manis, un es nosviedīšu viņu no tā kalna visdziļākā bezdibenī, uin visi miroņi, viņa vectēvi un sentēvi, kur viņi savā dzīves laikā arī nebūtu dzīvojuši, lai visi sanāktu no visām zemes malām un grauztu viņu par tām mokām, iko viņš tiem nodarījis, un lai mūžam grauztu viņu, un lai es varētu papriecāties, noskatīdamies viņa mokās. Bet Jūdass Pēteris lai nevarētu piecelties no zemes, lai arī alktu grauzt, bet grauztu pats sevi, un viņa kauli lai augtu jo ilgāk, jo vairāk, un

lai caur to viņa sāpes kļūtu vēl lielākas. Tās būs viņam visbriesmīgākās mokas, jo nav lie-lāku moku, kā gribēt atriebt un nevarēt atriebt.»

«Cilvēk, tu esi izdomājis briesmīgu sodu!» dievs sacīja. Lai viss notiek tā, kā tu esi sacījis; bet arī tev jāsež mūžam tur savā zirgā un debesu valstībā tu netiksi, kamēr tu tur sēdēsi savā zirgā!» Un viss notika tā, kā bija sacīts: vēl līdz šai dienai stāv Karpatos dīvainais bruņinieks zirgā un no-skatās, ka bezdibenīgajā aizā miroņi grauž mironi, un jūt, ka zemē gulošais mironis aug, grauž šausmīgās mokās pats savus kaulus un briesmīgi tricina visu zemi . . . .»

Jau aklais bija beidzis savu dziesmu; jau sāka par jaunu viņš trinkšķināt stīgas; jau sāka dziedāt dēkainas teiksmas par Chomu un Jeromu, par Stkļaru Stokozu . . . bet ne vecie, ne jaunie arvien vēl nevarēja atjēgties un ilgi vēl stāvēja, galvas nodūruši, pārdomādami briesmīgo pagātnes notikumu.